

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Hanna-Mari Alkio & Mira Hakola

TUNNE- JA KAVERITAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Sosiaali- ja terveystieteiden
2023

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Hanna-Mari Alkio & Mira Hakola
Opinnäytetyön nimi	Tunne- ja kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa.
Vuosi	2023
Kieli	suomi
Sivumäärä	67 + 3 liitettä
Ohjaaja	Heli Huhta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa erilaisten menetelmien toimivuutta tunne- ja kaveritaitokasvatuksessa varhaiskasvatuksessa sekä näiden mielekkyyttä lasten omasta näkökulmasta. Tarkoituksena oli myös havainnoida lasten osallistumista toimintaan sekä heidän vuorovaikutustaan toiminnan yhteydessä sekä huomioida niiden lapsien valmiuksia toimintaan, joiden äidinkieli on muu kuin suomi.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin Metsäkallion päiväkodissa kahdessa 3–5-vuotiaiden ryhmässä helmi- maaliskuussa 2023. Kummallekin lapsiryhmälle järjestettiin neljä erilaista tunteisiin ja kaveritaitoihin liittyvää tuokiota. Teoriaosuudessa käsitellään varhaiskasvatusta, tunteita, sosioemotionaalisia taitoja ja toiminnallisia menetelmiä tunne- ja kaveritaitokasvatuksen tukena. Aineistoa hankittiin havainnoimalla ja äänittämällä lapsia järjestämiemme tuokioiden aikana sekä keräämällä palautetta päiväkodin kasvatusvastauillisilta etukäteen laaditun kyselylomakkeen avulla.

Havaintojemme perusteella voidaan päätellä, että käyttämämme menetelmät olivat toimivia tunne- ja kaveritaitokasvatuksen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa. Lasten havainnoinnin ja heiltä saadun palautteen perusteella voidaan myös päätellä käytettyjen menetelmien olleen mieluisia lasten omasta näkökulmasta.

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaalialan koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Hanna-Mari Alkio & Mira Hakola
Title	Learning Emotional and Friendship Skills in Early Childhood Education
Year	2023
Language	Finnish
Pages	67 + 3 Appendices
Name of Supervisor	Heli Huhta

The purpose of the bachelor's thesis was to assess the effectiveness of various methods in emotional and social skill education in early childhood education, as well as their relevance from the children's perspective. A further purpose was to observe children's participation in activities, their interaction during these activities, and to consider the abilities of those children whose mother tongue is other than Finnish to engage in these activities.

The practise-based part of the bachelor's thesis was conducted at Metsäkallio day-care centre in two groups of children aged three to five during February and March 2023. Each group of children was arranged four different sessions related to emotions and friendship skills. The theory section deals with early childhood education, emotions, socio-emotional skills and practice-based methods to support emotional and friendship skills education. The material was acquired by observing and recording children during the sessions that were organised and by collecting feedback from the persons responsible for the education with the help of a questionnaire which was prepared in advance.

Based on the observations, it can be concluded that the methods that were used were effective in practicing of emotional and friendship skills in early childhood education. Based on the observation of the children and the feedback received from them, it can also be concluded that the methods used were pleasant from the children's own perspective.

Keywords	early childhood education, children, emotional education, social skills
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	OPINNÄYTETYÖN AIHEEN VALINTA.....	10
	2.1 Opinnäytetyön tavoitteet	10
	2.2 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta	11
3	VARHAISKASVATUS.....	14
	3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma	15
	3.2 Yhteistyökumppani Metsäkallion päiväkot.....	16
4	TUNTEET	17
	4.1 Tunteiden ilmaiseminen, merkitys ja säätely	19
	4.2 Tunnetaitojen kehitys	21
	4.3 Tunnepulmat varhaislapsuudessa	23
5	KAVERITAI DOT VARHAISKASVATUKSESSA	24
	5.1 Kaverikasvatus varhaiskasvatuksessa	25
	5.2 Lapsen kiintymyssuhde	26
	5.3 Lapsen kaverisuhteet	26
6	SOSIOEMOTIONAA LISET TAI DOT.....	29
	6.1 Sosioemotionaalisten taitojen kehitys.....	29
	6.2 Lasten sosioemotionaalisen oppimisen tukeminen varhaiskasvatuksessa	
	30	
	6.3 Aikuisen rooli tunne- ja kaveritaitojen tukemisessa.....	31
7	TOIMINNALLISET MENETELMÄT TUNNE- JA KAVERITAI TOJEN TUKEMISESSA	
	34	
	7.1 Taide ja itsensä ilmaiseminen	34

7.2	Leikki ja musiikki	35
7.3	Liikuntakasvatus.....	37
7.4	Sadut osana lapsen tunnetaitojen kehitystä	38
8	TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN SUUNNITTELU.....	39
8.1	SWOT-analyysi	39
9	TUOKIOIDEN TOTEUTUS.....	42
9.1	Luova toteutus	42
9.2	Leikki	45
9.3	Liikunta.....	47
9.4	Satu.....	49
9.5	Kasvatusvastuullisten palaute	50
10	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS.....	52
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	54
12	POHDINTA.....	60
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	68

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Tunnetaidot prosessina

Kuvio 2. Tunneäly – Golemanin malli

Kuvio 3. Tunne-elämän kehitykseen vaikuttavat portaat

Kuvio 4. Lasten kaveritaitojen osa-alueet

Kuvio 5. Lasten vertaissuhteiden viisi kategoriaa

Kuvio 6. Myönteisen vuorovaikutuksen kehä

Kuvio 7. SWOT-analyysi toiminnallisesta opinnäytetyöstä

Kuvio 8. Lapsiryhmän tekemät taulut

Kuvio 9. Tuokiossa käytettyjä voimakortteja

LIITELUETTELO

LIITE 1. Esittelykirje ja suostumuslomake huoltajille

LIITE 2. Tiedote kasvatusvastuullisille

LIITE 3. Kysymykset kasvatusvastuullisille

1 JOHDANTO

Tunteet eivät ole korvattavissa teoreettisella tiedolla tai järjellisellä päättelyllä - ne ovat merkittävässä roolissa niin elämässä yleensä kuin kasvatuksessakin. Tunteet tulevat ja menevät ja ne kuuluvat, näkyvät ja tuntuvat mielen ja kehon kautta lasten ja aikuisten arjessa lukemattomia kertoja. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 55.) On tärkeää, että lapsi saa tukea tunteiden tunnistamiseen, kokemiseen ja tunteiden säätelyyn aikuiselta niin kotona kuin varhaiskasvatuksessakin.

Aikuisten välinen vuorovaikutus ja päiväkotiryhmän toimintakulttuuri ovat merkityksellisessä roolissa lasten kehittäessä vertaissuhteita. Kaveritaitojen vahvistaminen leikkien ja keskustelujen avulla on hyvä keino nostaa taitojen harjoittaminen koko ryhmän yhteiseksi asiaksi. (Marjamäki ym. 2015, 67.) Tunne- ja kaveritaitoja harjoitellaan runsaasti varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa, mutta niiden harjoittamisen ja oppimisen tukeminen erilaisin toiminnallisina menetelmin varhaiskasvatuksessa on tärkeää.

Lapsen kehitys ja kasvu sekä oppiminen ja hyvinvointi ovat varhaiskasvatuksen tavoitteita. Lisäksi varhaiskasvatus toimii alustana lapsen vertaissuhteiden rakentumiselle ollen usein ensimmäinen paikka, jossa lapsi alkaa muodostamaan käsitystä itsestään ryhmän jäsenenä ja kaverina. (Laaksonen 2022, 45). Varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa lapsen vertaissuhteiden luomisen ikätoveriensa kanssa. On tärkeää tukea lapsen valmiuksia omien vertaissuhteiden kehittämiseen, luomiseen ja ylläpitämiseen.

Tässä opinnäytetyössä perehdymme lapsen tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa. Järjestämämme toiminnallisten tuokioiden tavoitteena on tarkastella menetelmien sopivuutta tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa ja havainnoida lasten kiinnostusta eri menetelmiä kohtaan. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Metsäkallion päiväkodin kanssa.

Opinnäytetyö nostaa esiin lasten tunne- ja kaveritaitojen merkityksen lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta ja taitojen harjoittamisen merkityksellisyyden varhaiskasvatuksen ympäristössä.

2 OPINNÄYTETYÖN AIHEEN VALINTA

Opintojemme aikana olemme arvottaneet lasten tunne- ja kaveritaitokasvatuksen korkealle ja tärkeäksi osaksi lapsen kehityksen ja kasvun matkalla. Tämän vuoksi tunne- ja kaveritaitotuokioiden toteuttaminen toiminnallisina tuokioina ja siihen perehtyminen teoriassa tuntui meille luontevalta ja mielenkiintoiselta prosessilta. Pidimme ensimmäisen palaverin yhdessä toimeksiantajan edustajan kanssa joulukuussa, jolloin kartoitimme toimeksiantajan tarvetta ja toiveita opinnäytetyön toteutukselle. Kävimme läpi omia ideoitamme ja ajatuksiamme yhdessä ja keskustelimme samalla toimeksiantajan omista tarpeista ja toiveista. Kun tapaamisessa saimme vahvistuksen sille, että tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu ja erilaisten menetelmien kokeileminen ovat myös toimeksiantajan näkökulmasta todella terveellistä Metsäkallion päiväkotiiin, olivat aiheen valinta ja rajaus selvää.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on järjestää Metsäkallion päiväkodissa kahdessa eri lapsiryhmässä erilaisia tunne- ja kaveritaitotuokioita. Opinnäytetyön tavoitteena on tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu erilaisten toiminnallisten menetelmien kautta. Tunne- ja kaveritaitotuokioiden järjestämisellä pyrimme tarkastelemaan eri menetelmien toimivuutta tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa, sekä havainnoimaan niiden mielekkyyttä lasten näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena oli havainnoida lasten vuorovaikusta toiminnan yhteydessä sekä vieraskielisten lasten valmiuksia ja kykyä osallistua toimintaan.

Tuokioihin osallistuvat lapset ovat iältään 3–5-vuotiaita. Tunne- ja kaveritaitokasvatusta on tarkoitus järjestää kummassakin lapsiryhmässä neljän eri tuokion verran. Jokaisessa tuokiossa on eri tunne- ja kaveritaitokasvatukseen liittyvä teema ja tarkoituksena on tätä kautta kokeilla eri menetelmien sopivuutta varhaiskasvatuksessa sekä näiden mielekkyyttä lapsen omasta näkökulmasta. Tuokioiden teemoiksi valikoituivat liikunta, luova toteutus, leikki ja sadut. Tutustuimme erilaisiin menetelmiin ja materiaaliin, joita varhaiskasvatuksen ympäristössä käytetään

tunne- ja kaveritaitojen harjoitteluun. Löysimme materiaalia runsaasti, esimerkiksi erilaisia pelejä, leikkejä, kortteja, satuja ja lauluja. Tutustuimme lapsiryhmien ikätasoon sopiviin menetelmiin ja kokosimme mielestämme sopivimmat ja mielenkiintoisimmat menetelmät yhteen. Tämän jälkeen ryhmittelimme valitsemiamme menetelmiä ja materiaalia eri teemoihin, joista valitsimme neljä eri menetelmää eri teemoihin liittyen. Näin teemoiksi valikoituivat leikki, sadut, liikunta ja taide. Hyviä menetelmiä löytyi myös esimerkiksi draamakasvatuksen ja musiikin aihealueista, mutta koimme että valitsemamme menetelmät olivat sopivia samanaikaiseen toiminnan toteutukseen ja havaintojen tekemiseen. Esimerkiksi draamakasvatukseen liittyvissä menetelmissä pohdimme, että toisen olisi pitänyt keskittyä toiminnan toteuttamiseen ja toisen havainnointiin. Valitsimme sellaista toimintaa, jonka aikana pystyimme molemmat osallistua niin tuokion toiminnalliseen osuuteen, kuin lasten havainnointiin.

Tunne- ja kaveritaitotuokioiden pedagogiseen toteutukseen varhaiskasvatuksessa löytyy runsaasti materiaalia jo ennestään. Opinnäytetyömme tuo vaihtoehtoisia menetelmiä tunne- ja kaverikasvatuksen toiminnalliseen toteutukseen Metsäkallion päiväkodissa ja tarkastelee eri menetelmien sopivuutta tunne- ja kaveritaitokasvatuksen toteuttamisessa Metsäkallion päiväkodin lapsiryhmille. Uutta näkökulmaa tunne- ja kaveritaitojen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa tuo erilaisen toiminnan kautta toteutettavat tuokiot, joiden kautta tarkastellaan toiminnallisten tuokioiden mielekkyyttä myös lasten näkökulmasta.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta

Kanervan (2022) pro gradu-tutkielman *Tunnekasvatus alkuopetuksessa erityis- ja luokanopettajien kuvaamana* tavoitteena oli tutkia, miten tunnekasvatusta toteutetaan alkuopetuksessa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää millaisia valmiuksia ja mahdollisuuksia opettajilta löytyy tunnekasvatuksen toteuttamiseen. Tutkimus tuotti uutta tietoa tunnekasvatuksen näyttäytymisestä alkuopetuksessa.

Katajamäen ja Nieppolan (2020) pro gradu-tutkielma *”Kaikkihan lähtee sen tunnekasvattajan omista tunteidoista.” - Tunnekasvatuksen asiantuntijoiden käyttöteorioita* tarkoituksena oli tutkia, millaisia käyttöteorioita tunnekasvatuksen asiantuntijoilla on. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että asiantuntijoiden kasvatusta ohjaavat esimerkiksi empaattinen sekä myönteinen ote ja tärkeimpinä tunnekasvatuksen tuomina hyötyinä nostettiin toisen kohtaaminen sekä hyvinvoivan yhteiskunnan rakentaminen.

Hakkaraisen (2012) pro gradu-tutkielmassa *Lasten vertaissuhteet ja niiden tukeminen päiväkodissa – kohteena lapset, joilla on itsesäätelyn pulmia*, kartoitetaan varhaiskasvattajien keinoja tukea lapsia heidän vertaissuhteissaan. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä, miten lasten itsesäätelyn pulmat näyttäytyvät päiväkodin vertaissuhteissa. Johtopäätöksenä tutkimuksessa todetaan, että pienetkin lapset kykenevät tekemään havaintoja muiden lasten toiminnasta ja mukauttamaan omaa käyttäytymistään sen mukaan.

Surakan (2013) pro gradu-tutkielmassa *Lasten tunnetaidot päiväkodissa* kartoitettiin, miten lapset, joiden päiväkotiryhmässä Tunnemuksu- ja Mututoukka-tunnetaito-ohjelma on arjessa käytössä, nimesivät, tunnistivat, ymmärsivät ja käsittelivät tunteita. Tutkielman tavoitteena oli saada tietoa varhaiskasvatusikäisten lasten tunnetaidoista ja siitä, miten tunnetaitojen kehittymistä voidaan Tunnemuksu ja Mututoukka -tunnetaito-ohjelman avulla tukea varhaiskasvatuksessa. Surakan mukaan voidaan päätellä, että lapset ilmaisevat tunteitaan eri tavoin riippuen siitä, ovatko he aikuisen seurassa vai lasten kesken. Lapsi ei siis välttämättä ota omaksumiaan tunnesanoja käyttöön toimiessaan lasten kesken, vaikka käyttäisi näitä aikuisen seurassa.

Joki-Erkkilä ja Jussilainen tutkivat pro gradu-tutkielmassaan *”Tunnetaidot on se kaiken a ja o, mitä lasten kanssa pitäis käydä läpi.”* lasten kanssa työskentelevien opettajien kokemuksia sekä käsityksiä toimivasta tunnekasvatuksesta ja sen vaikutuksesta ja merkityksestä. Tutkielman tavoitteena oli myös lisätä tietoa siitä, miksi tunnekasvatus on merkityksellistä ja miksi tunnetaitojen hallitseminen on

lapselle tärkeää. Johtopäätöksenä Joki-Erkkilä ja Jussilainen toteavat, että monista valmiista harjoitteista ja materiaaleista huolimatta, opettajan oma käyttäytyminen vaikuttaa tunnekasvatuksen toimivuuteen eniten.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus käsittää lapsen tavoitteellisen ja suunnitelmallisen opetuksen, hoidon ja kasvatuksen kokonaisuuden, jonka toteuttamista ohjaa pedagogiikka. Varhaiskasvatus on tarkoitettu 0–6 -vuotiaille lapsille ja se on tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen tiellä. Varhaiskasvatuksella on monia eri tehtäviä, kuten lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukeminen, lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, sekä huoltajien tukeminen kasvatustyössä. (Opetushallitus 2023.)

Varhaiskasvatuksessa korostetaan leikin merkitystä oppimisessa ja kehittämisessä. Leikin kautta lapsi oppii ilmaisemaan itseään, kehittää sosiaalisia taitojaan, oppii jakamaan, odottamaan omaa vuoroaan ja toimimaan ryhmässä. Varhaiskasvatuksessa myös tuetaan lapsen kielellistä kehitystä ja kielen oppimista. Tavoitteena on, että lapsi oppii käyttämään kieltä monipuolisesti, ymmärtämään erilaisia ohjeita ja ilmaisemaan itseään erilaisissa tilanteissa. Varhaiskasvatus tarjoaa myös mahdollisuuden oppia erilaisia tunne- ja vuorovaikutustaitoja, jotka ovat tärkeitä lapsen myöhempää elämää varten. (Opetushallitus 2021.)

Suomessa varhaiskasvatusta toteutetaan eri toimintamuodoissa, kuten perhepäivähoitona, päiväkotitoimintana sekä avoimena varhaiskasvatustoimintana esimerkiksi leikki- ja kerhotoimintana. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa otetaan aina huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Toimintamuodosta riippumatta lapsella on oikeus oppimisen ja kehityksen tukeen, joka on aina osana laadukasta varhaiskasvatusta. Monialaisessa yhteistyössä tunnustetaan lapsen tuen tarpeita sekä järjestetään tarvittaessa tukimuotoja. (Opetushallitus 2023.)

Varhaiskasvatus on tärkeä vaihe lapsen elämässä, joka vaikuttaa hänen myöhempään kehitykseensä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen merkitys korostuu erityisesti

silloin, kun lapsi tulee haastavista elinolosuhteista tai tarvitsee erityistä tukea kehityksensä tueksi. Varhaiskasvatuksen tavoitteena onkin tarjota kaikille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet kasvaa ja kehittyä yksilöinä. (Opetushallitus 2021.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018, 3. §) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset ja toteuttaa moninaista pedagogista toimintaa, joka perustuu liikkumiseen, leikkiin, kulttuuriperintöön ja taiteisiin. Näitä kaikkia voidaan hyödyntää monipuolisesti tunne- ja kaveritaitojen harjoittamisessa. Lisäksi tavoitteena on ohjata lasta eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, yhteiskunnan jäsenyyteen ja toisten ihmisten kunnioittamiseen, sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä ja kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Tunne- ja kaveritaitojen harjoittaminen varhaiskasvatuksessa edistää myönteisesti varhaiskasvatuslaissa mainittuja tavoitteita. Lisäksi eri menetelmien käyttö korostaa moninaisen pedagogisen toiminnan toteutumista varhaiskasvatuksessa.

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Suomessa varhaiskasvatussuunnitelma muodostuu kolmesta tasosta: valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelmien perusteista, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet ohjaavat ja tukevat varhaiskasvatuksen kehittämistä, järjestämistä ja toteuttamista. Ne myös edistävät yhdenvertaisen ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamista Suomessa. (Opetushallitus 2022.)

Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti, sillä ne ovat velvoittavia. Suunnitelmat laaditaan tukemaan, määrittämään ja ohjaamaan varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, eli vasu, luodaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa käyvälle lapselle vuosittain. Vasua päivitetään säännöllisesti esiin nousseiden tarpeiden pohjalta, yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. (Opetushallitus 2022.)

3.2 Yhteistyökumppani Metsäkallion päiväkoti

Vaasan kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen toiminta perustuu valtakunnalliseen ja paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä varhaiskasvatukseenlakiin. Vaasassa toimii myös kaksikielisiä päiväkotiteja suomenkielisten ja ruotsinkielisten päiväkotien lisäksi. (Vaasan kaupunki 2023.)

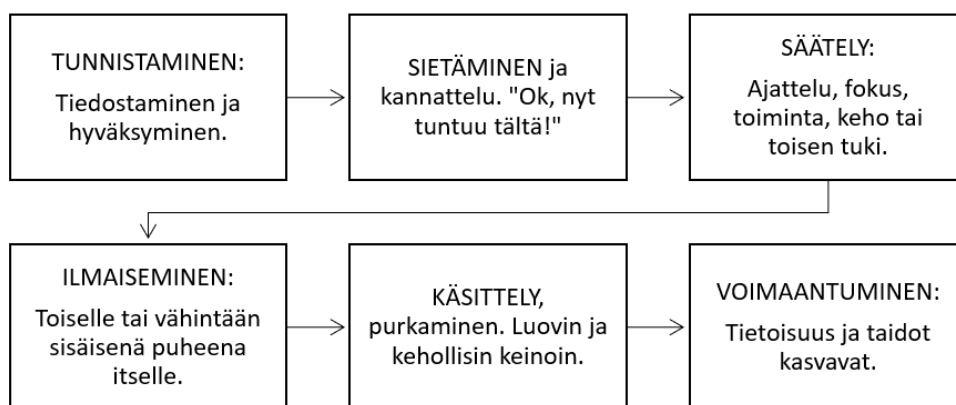
Opinnäytetyön yhteistyökumppani Metsäkallion päiväkoti on yksi Vaasan kaupungin suomenkielisistä päiväkodeista. Metsäkallion päiväkodissa painotetaan lapsen itsetunnon vahvistamista, lapsen yksilöllistä huomioimista, pedagogista liikuntaa ja leikkiä, sekä luottavaista ja avointa kasvatuskumppanuutta huoltajien kanssa. (Metsäkallion päiväkoti 2023.)

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelmasta (2022) käy ilmi, että Vaasassa lapsille opetetaan tunne- ja kaveritaitoja, sekä yhteisöllisyyteen kasvua vahvistaen lasten sosiaalisesti kestävä elämäntapaa. Lasten kanssa pohditaan eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia itseään askarruttavia eettisiä kysymyksiä, joiden teemat liittyvät esimerkiksi oikean ja väärän erottamiseen, ilon tai surun aiheisiin, oikeudenmukaisuuteen tai ystävyyteen. Eettisen ajattelun taitojen sekä tunnetaitojen kehitystä tuetaan esimerkiksi Mieli ry:n tarjoamien tukimateriaalien avulla. Myös me hyödynsimme Mieli ry:n tukimateriaalia opinnäytetyön toiminnallisissa tuokioissa. Mieli Ry:n varhaiskasvatuksen tunnekorteissa esiintyy monia erilaisia tunteita, kuten viha, ilo ja ujous. Niiden avulla lapsen on mahdollista tunnistaa erilaisia tunteita, tutustua niihin, sekä jutella niistä. (Mieli Ry 2022.) Päädyimme valitsemaan Mieli Ry:n tukimateriaalista varhaiskasvatuksen tunnekortit, sillä ne ovat suunnattu varhaiskasvatusikäisille lapsille ja ne sopivat hyvin suunnittelemaamme toiminnalliseen tuokioon. Vaasan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan Mieli Ry:n tukimateriaalia hyödynnetään Vaasan päiväkodeissa, joten ne saattavat myös olla jo ennestään tuttuja ryhmien lapsille.

4 TUNTEET

Tunteet ohjaavat ihmisen toimintaa ja ovat läsnä kaikessa tekemisessä. Tunteet voivat sekä kuluttaa että antaa energiaa. Tukahdutettuina ne voivat kuluttaa energiaa merkittävästi. Tunteita voi kokea myönteisinä tai kielteisinä, mutta koska kokemus on yksilöllinen, tunteita ei voi arvottaa tai jakaa selkeästi kielteisiin ja myönteisiin. Tunteet eivät myöskään ole oikeita tai vääriä, vaan ne ovat osa ihmisyyttä. Ne eivät ole perusteltuja tai perusteettomia. (Opetushallitus 2023) Tunteet nivoutuvat ihmisen käyttäytymiseen, itseensä ja toisiin ihmisiin suhtautumiseen sekä henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Tunnetaidot ohjaavat kasvussa ihmiseksi, ihmissuhteissa ja itsetunnon kehittämisessä sekä toimivat suojaavana tekijänä elämän kolhuilta. Sisäistetyt tunnetaidot toimivat ikään kuin tienviittoina tunnehetkissä, koska ne ohjaavat tehtäviä valintoja. (Kuvio 1.). (Jääskinen & Pellicconi 2017, 34–35.)

Kuvio 1. Tunnetaidot prosessina (Jääskinen & Pellicconi 2017, 34–35).

Tunteiden ja empatiakyvyn kehittyminen tapahtuu asteittain vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Jokaisen ihmisen emotionaalinen kehitys on yksilöllistä. Jo pieni vauva pystyy tunnistamaan toisten tunteita näiden kasvojen ilmeistä ja reagoi itkulla toisen vauvan itkuun. Kaksivuotias kykenee jo lohduttamaan sekä kiusaamaan muita, pyrkien näin vaikuttamaan toisten tunteisiin. Kolmivuotiaalle

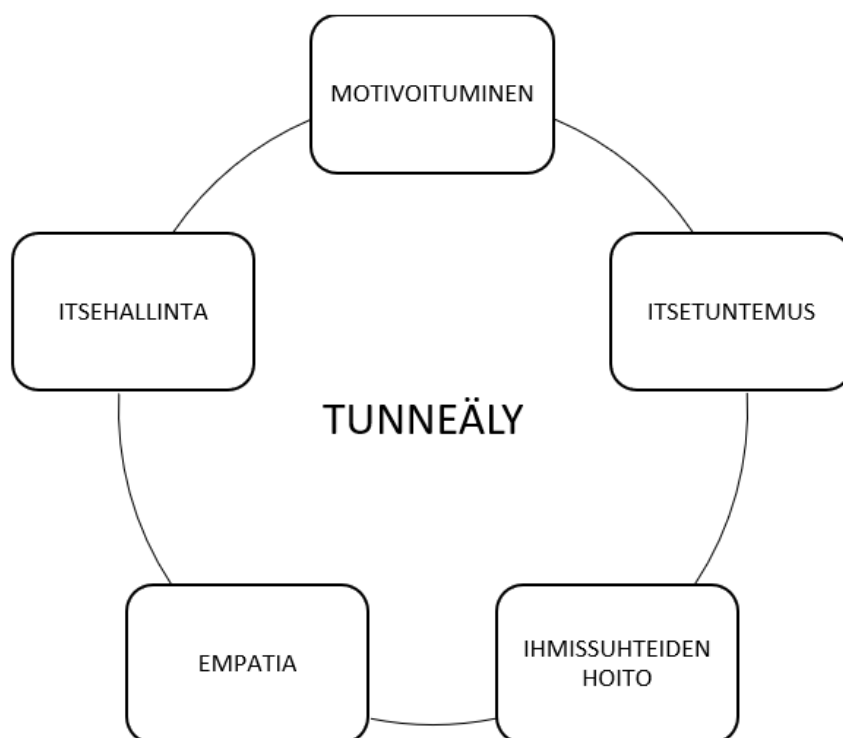
kehittyä kykyä kuvitella, miltä toisesta tuntuu ja hän alkaa aktiivisesti lohduttaa muita. Nelivuotias oppii piilottamaan omia tunteitaan. Viisivuotias kykenee nimeämään ja tunnistamaan tunteita, esimerkiksi iloa, vihaa ja surua. Kouluikässä tunteiden tunnistaminen laajenee vaikeampiin tunteisiin, kuten mustasukkaisuuteen, syyllisyyteen ja jännittyneisyyteen. Kouluikäinen osaa pukea sanoiksi tunteensa ja kokee tärkeänä tulla hyväksytyksi omine tunteineen. (Opetushallitus 2023.)

Tunteet ovat yksilöllisiä, vaihtelevia ja ne ilmenevät eri tavoin. Ne tarttuvat helposti henkilöstä toiseen. Tunteiden tutkiminen ja määrittely on vaikeaa, mutta niillä on suuri merkitys ja voima. On lukemattomia erilaisia tunteita ja niiden yksiselitteinen nimeäminen on mahdotonta. Silti tunteiden kuvaileminen ja niistä puhuminen on tärkeää, jotta ihmiset voivat oppia ymmärtämään itseään ja toisiaan. Joillekin ihmisille tunteiden tunnistaminen ja hallinta on helpompaa ja hallitumpaa, kun taas toisille se voi olla vaikeaa ja hallitsematonta. Myös lapsen kasvuolosuhteilla ja yksilöllisellä oppimishistorialla on vaikutusta tunteiden kokemiseen. (Opetushallitus 2023.)

Lapsen tunne-elämän perustana toimii läheinen suhde ainakin yhteen aikuiseen, joka luo rakastavan ihmissuhteen ja mahdollistaa tunteiden koko kirjon ilmaisemisen. Koti ja perhe ovat tärkeitä ympäristöjä, joissa lapsi harjoittelee erilaisten tunteiden kokemista, kuten iloa ja surua. Riittävän harjoittelun kautta lapsi oppii käsittelemään tunteitaan ja purkamaan pahan olonsa puhumalla. Tunteista puhuminen niiden nimillä auttaa lasta tunnistamaan ja ymmärtämään niitä paremmin. Aikuisen malli ja esimerkki ovat merkityksellisiä tunnetaitojen oppimisessa. (Opetushallitus 2023.)

Daniel Goleman (1999, 40–43.) jakaa tunneälyn viiteen osa-alueeseen (Kuvio 2.): motivoituminen, itsetuntemus, ihmissuhteiden hoito, empatia ja itsehallinta. Osa-alueet pitävät sisällään vielä 25 eri tunnetaitoa, jotka auttavat ymmärtämään kunkin osa-alueen käytännön kykyjä. Tunneälyn eri osa-alueet ovat kaikki vuorovaikutuksessa keskenään ja pitävät sisällään runsaasti keskinäisiä yhteyksiä. Tietyn osa-

alueen hallitseminen ei kuitenkaan ole edellytys sille, että ihmiselle kehittyisi sitä vastaavat tunnetaidot. Golemanin luoma malli on sovellettu malli Mayerin ja Saloveyn tunneälyn määritelmästä, jonka mukaan tunneäly on kykyä hallita ja havaita niin omia kuin muidenkin tunteita, sekä ottaa tunteista oppia toimintaan ja ajatteluun. (Goleman 1999, 361–362.)

Kuvio 2. Tunneäly – Golemanin malli (Goleman 1999, 361–362).

4.1 Tunteiden ilmaiseminen, merkitys ja säätely

Jääskisen ja Pelliccionin (2017, 42) mukaan tunteen säätelyn tarkoitus on oman riittävän hyvän olotilan saavuttaminen, jolloin voi keskittyä tunteen kanssa rakentavampaan toimintaan. Tunteen säätelyssä tukena ovat etenkin hengitys ja kosketus, mielikuvat ja visualisointi, kehon tuntoaisteihin keskittyminen, sekä omat ajatuksemme ja toisen ihmisen tuki ja läsnäolo.

Kun tunne on ensin tunnistettu, siedetty ja säädelty onnistuu tunteen ilmaiseminen parhaiten. Tunnekuohon laannuttua voidaan keskittyä tunteen ilmaisemiseen rakentavasti. Tunteen ilmaisemisen keinoja ovat tunteen sanoittaminen, sekä kehollisuus, luovuus ja liike. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 44.)

Esimerkiksi musiikki, maalaaminen ja piirtäminen ovat luovia tunteen ilmaisun keinoja. Hymyileminen, huutaminen, itkeminen, kosketus tai jalkojen tömistely ovat taas esimerkkejä kehollisista tunteen ilmaisun keinoista. Liikkeellisiä tunteen ilmaisun keinoja ovat esimerkiksi juoksu ja tanssi. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 44.)

On tärkeää, että aikuiset suhtautuvat empaattisesti ja rauhallisesti lapsen tunteiden ilmaisuun erityisesti silloin, kun lapsi on tunnekuohon vallassa tai osallisena konflikteissa, rajojen kokeilussa tai kiusaamistilanteissa. Vaikka jämällä asettuminen ja rajojen asettaminen ovat tärkeitä, aikuisen vihaisuus voi saattaa lapsen sellaiseen tilaan, ettei hän kykene huomioimaan omia tai toisten ajatuksia ja tunteita. Hyvä ohjenuora on hyväksyä kaikki lapsen tunteet, mutta samalla opettaa hänelle sopivia tapoja ilmaista niitä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021.)

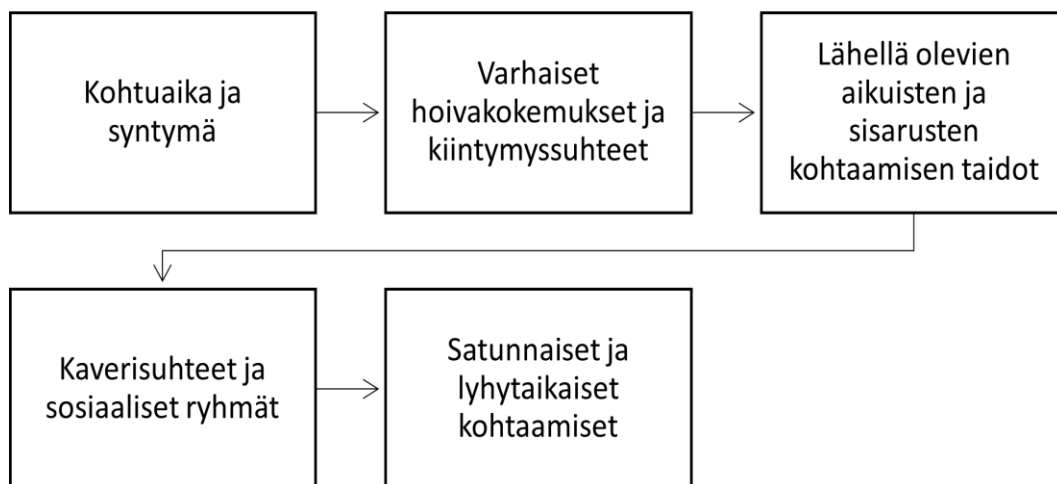
Aluksi se, mitä tunnemme, saattaa tuntua itsestäänselvyydeltä. Kuitenkin tarkemmin ajateltuna voimme muistaa useita kertoja, jolloin olemme olleet täysin ymmärtämättömiä siitä, mitä oikeasti olemme tunteneet jostakin asiasta ja vasta jälkikäteen olemme ymmärtäneet todelliset tuntemuksemme. (Goleman 1995, 69.) Jokainen aikuinen yllättyy joskus omien tunnereaktioidensa voimakkuudesta. Voimakkaat tunteet voivat johtaa äkkipikaiseen reagointiin tai liian nopeisiin tulkin-toihin lapsen käytöksestä. Aikuisten on hyvä miettiä rakentavia ja ei-pelottavia tapoja ilmaista omia vaikeita tunteitaan, kuten suuttumusta, ärtymystä tai suurta huolta. Kun aikuinen pysähtyy hetkeksi tunnistamaan omat tunteensa ja ajatuksensa, on helpompi miettiä sopivaa tapaa reagoida lapsen käytökseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021.)

4.2 Tunnetaitojen kehitys

Valmius vuorovaikutukseen alkaa jo vastasyntyneestä vauvasta, joka pystyy ilmaisemaan itseään luontaisesti ilmeillä, liikehdinnällä, äänillä sekä itkulla ja hymyllä. Näillä mekanismeilla vauva pystyy ilmaisemaan, onko hänellä turvallinen vai uhkaava olotila. Merkit turvasta ja vaarasta välittyvät aikuisen kehonkielestä, sekä ilmeistä, liikkeistä ja äänenpainoista. Näin aikuinen voi omalla toiminnallaan vaikuttaa lapsen säätelyjärjestelmään luomalla hyvinvointia ja turvaa tai lisäämällä lapsen stressiä ja valppautta. (Sandberg 2023, 170.)

Jääskisen ja Pelliccionin (2017, 75) mukaan leikki-ikäinen lapsi omaa jo laajemman tunnekirjon, sillä lapsi käsittää erillisyyden äidistä kehittyneen minäkäsityksen myötä 2,5–3 vuoden iässä. Leikki-ikäinen lapsi on kykenevä ilmaisemaan monipuolisemmin tunteitaan sanojen ja kehon kautta. Leikki-ikäisen tunteen säätelykeinot ovat useammin toiminnallisia, kuin mielen sisäisiä.

Sandbergin (2023, 171) mukaan myös kasvatustyyli vaikuttavat lapsen tunnesäätelyn kehitykseen. Esimerkiksi rauhalliset kosketukset voivat helpottaa lapsen stressiä ja vaikuttaa myönteisesti jo pienenkin lapsen stressinsäätelykykyyn. Lapsen tunnesäätelyn kehitykseen aikuinen voi vaikuttaa lämpimällä ja hyväksyvällä, sekä johdonmukaisella ja turvallisella kasvatustyyllillä. Välinpitämätön kasvatustyyli tai salliva ja niin sanottu vapaa kasvatustyyli sisältävät herkästi epäjohdonmukaista vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä, joka usein on myös haitallista lapsen tunteiden säätelytaitojen kehitykselle.

Kuvio 3. Tunne-elämän kehitykseen vaikuttavat portaavat (Jääskinen 2017, 78–79).

Jokaisella portaalla (Kuvio 3.) tapahtuvat turvalliset tunnekokemukset vahvistavat tunne-elämän kehitystä myönteisesti. Turvalliset kokemukset voivat lisäksi pienentää myöhemmillä portailla tapahtuvien kielteisten kokemusten vaikutusta. (Jääskinen 2017, 78–79.)

Jokaisella portaalla kasvokkain tapahtuva läsnäolo, hyväksytyksi tuleminen, yhteys tunnetasolla sekä myönteinen kosketus edistää tunne-elämän kehitystä tasapainoisemmaksi. Nämä tarpeet eivät katoa ihmisen kasvun myötä vaan jatkuvat läpi elämän. Uusien sukupolvien portaavat rakentuvat aina aiemman sukupolven portaiden päälle. (Jääskinen 2017, 78–79.)

Ensimmäisellä portaalla vaikuttavat äidin hyvinvointi raskausaikana ja tämän puolisolta ja lähipiiriltä saama lämpö ja rakkaus, äidin hermoston tila eli stressitekijöiden minimointi ja palautumisen maksimointi sekä fyysisen terveyden tila. Lisäksi vaikutusta on lapsen ja äidin saamalla huolenpidolla synnytystilanteessa ja hetken jälkeen. Toisella portaalla vaikuttavat lapsen saamat kosketukset ja katseet sekä se, miten lapsen kontaktin ottamiseen ja tarpeisiin vastataan. Lisäksi turvan sekä kiintymyksen kokemukset ja kasvokkain tapahtuva läsnäolo ja sen määrä vaikuttavat tunne-elämän kehitykseen sen toisella portaalla. Myös lapsen oman tilan

kunnioittaminen ja lapsen erillisyyden huomioiminen korostuu. Kolmannella portaalla tunne-elämän kehitykseen vaikuttaa lapsen vanhempien, muiden läheisten aikuisten sekä sisarusten tapa kohdata lapsi tämän tunteineen, omat ja toisten tunteet sekä ympäröivä maailma. (Jääskinen 2017, 78.)

Neljännellä ja viidennellä portaalla harjoittelutilanteet muiden ikätovereiden kanssa ja ikätovereiden tunne- ja vuorovaikutustaidot alkavat vaikuttaa lapsen tunne-elämän kehitykseen. Näillä portailla tapahtuu liittymistä sosiaalisiin ryhmiin sekä satunnaisia tapaamisia ja tilanteita kodin ulkopuolella. Viimeisellä portaalla vaikuttavat ulkopuolelta ja parisuhteesta tuleva hyväksyntä, tunneilmaisu ja vuorovaikutus sekä kosketukset ja turva seksuaalisessa ilmaisussa. (Jääskinen 2017, 79.)

4.3 Tunnepulmat varhaislapsuudessa

Varhaiskasvatuksessa monen aikuisen huolenaiheena ovat lapset, joilla on näkyviä ja selviä pulmia tunteiden säätelyn sekä laajemmin tunne- ja vuorovaikutustaitojen kanssa. Näillä lapsilla tietyt tunnetilat etenevät toimintaan asti, mikä aiheuttaa lapsiryhmässä toistuvia konflikteja. Lapsi voi myös aiheuttaa ryhmän muille lapsille päivittäin pelon, jännityksen tai ahdistuksen tunteita. Täten tunteiden säätely on erityisen tärkeä osa lapsen vuorovaikutustaitoja. Lapsi, jolla on haasteita tunteiden säätelyssä, ei usein itse tiedosta asiaa. Lapsi toimii oikein, mikäli hän osaa. On lapsia, joilla ei ole taitoja oikein toimimiseen. (Sandberg 2023, 151–152.)

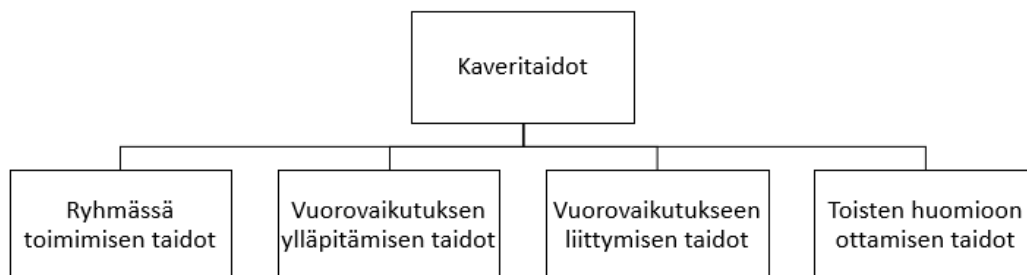
Ammattilaisen on tärkeää tiedostaa, että riittävästi myönteisiä tunteiden säätelykokemuksia aikuisen toimesta vaille jäänyt lapsi on täysin eri lähtötilanteessa verrattuna lapseen, joka on tunnetilanteissa saanut paljon turvaa. Lapsi tarvitsee tällöin enemmän säätelytukea, sekä myönteistä mallia, josta sisäistää uusia taitoja itseensä ja johon kiinnittyä. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 171.) Lapsi, joka ei kykene käsittelemään omia tunteitaan usein hämmentyy tilanteissa, joissa toinen lapsi kykenee avoimemmin näyttämään omia tunteitaan. (Isokorpi 2004, 137.)

5 KAVERITAIKOT VARHAISKASVATUKSESSA

Laaksosen (2022, 87.) mukaan lasten kaveritaidot on laaja käsite, jonka vuoksi myös niiden kehittäminen ja havainnointi on haastavaa. Kaveritaitojen osa-alueiden tunnistus auttaa ymmärtämään laajaa ja tärkeää ilmiötä. Kaveritaidot voidaan jakaa neljään eri osa-alueeseen Laaksosen (2014) väitöskirjan tulosten mukaan. Nämä osa-alueet ovat ryhmässä toimimisen taidot, vuorovaikutuksen ylläpitämisen taidot, vuorovaikutukseen liittymisen taidot, sekä toisten huomioon ottamisen taidot (Kuvio 4.) Nämä osa-alueet näkyvät lapsen toiminnassa eri tavoin vertaistensa parissa. (Laaksonen 2022, 88.)

Ryhmässä toimimisen taidot käsittävät toisten tunteiden huomioimisen, pelisääntöjen ymmärtämisen, tilanteeseen sopivan viestinnän, sekä ryhmän toimintaan sitoutumisen. Kun ryhmässä toimimisen taitoja harjoitellaan, on hyvä aloittaa siitä, että mahdolliset toimintatavat ja säännöt ovat lapsille helposti ymmärrettäviä. (Laaksonen 2022, 91–99.) Vuorovaikutuksen ylläpitämisen taitoihin voidaan katsoa palautteen antaminen ja vastaanottaminen, sovittelu ja konfliktien hallinta, sekä rohkaiseminen ja tuen antaminen. Näitä taitoja harjoittaessa on hyvä muistaa, että lapsen on tärkeää oppia ensin tunnistamaan tunteitaan ja kertomaan omista ajatuksistaan, sillä vuorovaikutuksen ylläpitämisen taitojen harjoittaminen käsittää kaikki kohtaamiset kavereiden kanssa. (Laaksonen 2022, 103–113.) Kolmas osa-alue – vuorovaikutukseen liittymisen taidot pitävät sisällään monipuoliset kontaktit, tavoitteiden saavuttamisen, sekä leikkipyynnöön vastaamisen ja leikkiin liittymisen. Mikäli näitä taitoja ei tueta aikuisen toimesta, voi se johtaa ryhmän ulkopuolelle jäämiseen ja yksinäisyyteen. Taitoja tukiessa on tärkeää huomioida myös lapsen oma-aloitteisen osallistumisen mahdollistaminen. (Laaksonen 2022, 117–129.) Viimeinen osa-alue on toisten huomioon ottamisen taidot. Se käsittää ystävällisyyden osoittamisen ja loukkaamisen välttämisen, kompromissien tekemisen, sekä toisten ja erilaisuuden hyväksymisen. Näitä taitoja harjoitellaan paljon arkipäiväisissä vuorovaikutustilanteissa, joissa on tärkeää havainnoida lapsen kykyä ottaa toiset huomioon. (Laaksonen 2022, 131–141.)

Kuvio 4. Lasten kaveritaitojen osa-alueet (Laaksonen 2022, 88).

5.1 Kaverikasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tärkeimpiin tehtäviin kuuluu lapsen kehityksen tukeminen ja kasvattaminen. Kaveritaidot ovat yksi tärkeimmistä taidoista, joita lapsi tarvitsee kasvaessaan ja kehittyessään. Laaksonen (2022, 10) mukaan kaveritaidot ovat lapsen kykyjä ja taitoja toimia toisten lasten kanssa sekä ylläpitää myönteisiä ihmissuhteita.

Kaveritaitojen opettaminen on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa, sillä lapsi oppii niitä jo ennen kouluikää. Kaveritaidot ovat taitoja, joita käytetään läpi elämän, ja niiden oppiminen auttaa lasta kehittämään positiivisia ihmissuhteita, ystävyyssuhteita ja auttaa häntä selviytymään erilaisista sosiaalisista tilanteista (Laaksonen 2022, 10–11.)

Päiväkotiympäristössä lapsen toimijuus muodostuu vuorovaikutuksessa ryhmän lasten ja aikuisten kanssa. Aikuisen on mahdollista monin tavoin rohkaista ja tukea lapsen toimijuutta ja yksi keino vahvistaa lapsen toimijuutta on lapsen kaveritaitojen kehittymisen tukeminen. Aikuinen voi rohkaista lasta leikkimään muiden lasten kanssa, opettaa vuorovaikutusta ja tukea lasta saamaan myös onnistumisen

kokemuksia. Kavereiden kanssa saadut positiiviset kokemukset tukevat lapsen minäkuvan vahvistumista, sekä auttavat lasta arvostamaan ja tunnistamaan hänen omia vahvuuksiaan. (Laaksonen 2022, 29–31.)

Varhaiskasvatusympäristö on otollinen ja luonteva paikka lapselle kaveritaitojen harjoittamiseen. Siellä lapsi toimii vuorovaikutuksessa niin toisten lasten, kuin aikuistenkin kanssa ja harjoittelee toisten kuuntelemista, mielipiteiden hyväksyntää ja vuorottelua. Lapsen empatiakyvyt ja sosiaaliset taidot kehittyvät leikin avulla. (Laaksonen 2022, 45.)

5.2 Lapsen kiintymyssuhde

Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa jo silloin, kun lapsella ei ole vielä lainkaan sosiaalisia suhteita. Aktiivinen vuorovaikutus rajoittuu kerrallaan niihin hetkiin, joina lapsi kohdistaa katseensa hoitajaan. Jo tällöin luodaan sosiaalisten suhteiden perusedellytykset. Näihin edellytyksiin kuuluu mahdollisuus rakentaa ensisijaiseen hoitajaan kiintymyssuhde. Tämä kiintymyssuhde siirtyy aikuisena muihin ihmisiin. Aikuisiän ihmissuhteista heijastuu lapsuuden kiintymyssuhteiden turvallisuus. (Keltikangas-Järvinen 2010, 153.)

Kiintymyssuhteen merkitys korostuu erityisesti varhaiskasvatuksessa, sillä lapsen ensimmäinen kokemus turvallisuudesta ja luottamuksesta muodostuu varhaislapsuudessa. Kiintymyssuhteen kehittyminen on tärkeä osa lapsen kehitystä ja kasvua. Vanhempien ja hoitajien rooli on merkittävä, sillä heidän käytöksensä vaikuttaa lapsen kiintymyssuhteen laatuun. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tarjota lapselle turvallinen ja luottamuksellinen ympäristö, jossa hän voi kehittää kiintymyssuhdetta hoitajiinsa ja muihin lapsiin. (Laaksonen 2017, 25–32.)

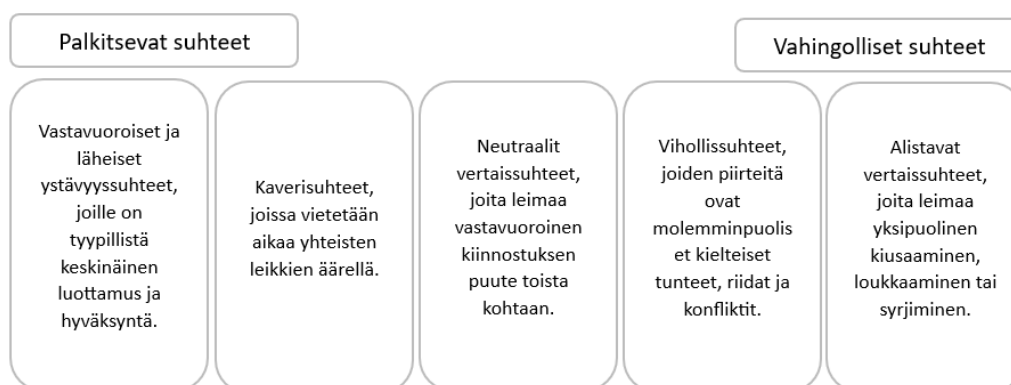
5.3 Lapsen kaverisuhteet

Kaverisuhteet luovat lapsen arkeen iloa ja turvallisuutta. Kaverin kanssa leikkiminen ja maailman kokeminen vahvistavat omalta osaltaan monia tärkeitä taitoja sekä lasten toimijuutta. Valitettavasti kaikki lasten kokemukset kavereiden kanssa

eivät ole positiivisia, vaan eri kaveripulmat, kuten yksinäisyyden kokeminen ja kiusaaminen ovat myös osa lasten elämää. Vertaisryhmän torjunta on uhkana vaarantaa lapsen tasapainoista kehitystä ja siten myös heikentää lapsen kykyä muodostaa tasavertaisia ihmissuhteita tulevaisuudessa. (Laaksonen 2022, 62–63.)

Yksi tavallisimmista päiväkodeissa esiintyvistä ongelmista on lasten epäsosiaalinen käyttäytyminen. Tämän ongelman korjaamiseksi tarvitaan lisää sosiaalisia taitoja, kykyä osata leikkiä ja olla muiden lasten seurassa. Eräs päiväkotien tärkeimmistä kasvatustavoitteista onkin sosiaaliset taidot. Näitä harjoitellaan ryhmässä yhdessä muiden kanssa, mutta tämän lisäksi monet tarvitsevat yksilöllistä harjoittelua. (Furman 2003, 142.)

Maili Pörhölän (2009) mukaan lasten vertaissuhteet ovat jaettavissa viiteen erilaiseen kategoriaan (Kuvio 5.) liittyen siihen, miten palkitsevia tai vahingollisia ne ovat. Siinä missä ystävyysuhteet ovat tukemassa lapsen kehitystä, on alistavilla vertaissuhteilla lapsen kehitykseen kielteinen vaikutus. (Laaksonen 2022, 63.)

Kuvio 5. Lasten vertaissuhteiden viisi kategoriaa (Laaksonen 2022, 63).

Vertaisryhmän hyväksyntä ja torjunta sekä vertaissuhteiden laatu vaikuttavat merkityksellisesti lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Torjunta ja hyväksyntä ovat määrittäviä tekijöitä lapsiryhmän dynamiikassa. Aiempien tutkimuksien

osoittamana voidaan todeta, että ryhmän torjuntaan ovat yhteydessä aggressiivinen käytös ja kaveritaitojen puuttuminen, kun taas ryhmän hyväksyntään ovat yhteydessä vahvat kaveritaidot. (Laaksonen 2022, 63–64.)

6 SOSIOEMOTIONAALISET TAIDOT

Sosioemotionaalisiin taitoihin luetaan ne taidot, joita tarvitaan yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Sosioemotionaaliset taidot ovat sosioemotionaalisen kompetenssin osa. Usein tämä osa määritellään vuorovaikutuksen tehokkuudeksi. Kun ihmisen kykenee saavuttamaan omia sosiaalisia päämääriään toisia arvostamalla ja näitä loukkaamatta, vuorovaikutus on tehokasta. (Neitola 2020.)

Sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen keskinäinen suhde on tiivis. Ihmisen osatessa toimia omien tunteidensa kanssa, omaa hän myös taidot muiden huomioimiseen sosiaalisissa tilanteissa. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 35.) Keskeisimpiä sosioemotionaalisia taitoja ovat kyky säädellä omia tunteitaan sekä käyttäytymistä, joka tunteisiin liittyy. Näiden taitojen oppimiseen vaikuttavat ympäristöstä saatu malli, aiemmat kokemukset vuorovaikutustilanteista, temperamentti ja kehitykselliset tekijät. Aikuisilta oppimisen ohella lapset oppivat myös toisiltaan. (Neitola 2020.)

6.1 Sosioemotionaalisten taitojen kehitys

Lapsen taito säädellä, ymmärtää ja tunnistaa omia tunteitaan, ylläpitää ystävyys-suhteita, toimia prososiaalisesti muita kohtaan, sekä ratkaista sosiaalisia ristiriitatilanteita vastuuntuntoisesti muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka tutkimuskirjallisuudessa tunnetaan käsitteellä sosioemotionaalinen kompetenssi. Tyypillisesti vastuullisen sosiaalisen käyttäytymisen taidot ja tunnetaidot esiintyvät rinnakkain arjen käyttäytymisessä ja yksilön kehityksessä, mutta on hyödyllistä tarkastella niitä myös erikseen. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2022, 118–119.)

Kolmen ja kuuden ikävuoden välissä lapsen sosiaalinen kompetenssi monipuolistuu ja laajenee. Lapsen kasvaessa hän pystyy entistä paremmin kuvaamaan ja hahmottamaan ympäristönsä tapahtumia. Lapsen toimiessa ryhmässä hän kykenee ymmärtämään sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä ja voi kokea yhteenkuuluvuuden

tunnetta. Lapsen sosiaaliset taidot ovat yhteydessä hänen minäkuvaansa ja asemaansa ryhmässä, sekä hänen kognitiivisiin taitoihinsa. Sosiaalisesti taitava lapsi on empatiakykyinen ja omaa hyvät tunnetaidot. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 61–62.)

Yhdysvaltalainen vuonna 1994 perustettu voittoa tavoittelematon järjestö CASEL määrittelee sosiaaliemotionaaliset taidot viiteen eri osa-alueeseen: itsehallinta, itsetietoisuus, sosiaalinen tietoisuus, vastuullinen päätöksenteko, sekä ihmissuhdetaidot. Näitä sosiaaliemotionaalisia taitoja voidaan opettaa ihmisen eri kehitysvaiheissa aina lapsesta aikuisuuteen. (Casel 2023.)

6.2 Lasten sosioemotionaalisen oppimisen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Sosioemotionaalisen oppimisen merkitys käsittää ymmärryksen siitä, että lapsen sekä hänen ympäristönsä vuorovaikutuksen laadullisuus ja ominaispiirteet ovat vahvasti vaikutuksessa hänen kokonaiskehitykseensä. Lapsen emotionaalinen ja sosiaalinen kompetenssi muodostuu hänen itsensä ja lähiympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa dynaamisena prosessina, jossa pääasiallisina tekijöinä ovat ympäristön luonne ja lapsen yksilölliset piirteet. Vauvaiässä lapsen sosiaalinen piiri koostuu lapsen perheestä ja sukulaisista, sekä muista läheisistä ihmisistä, kun taas varhaislapsuudessa sosiaaliseen piiriin lukeutuvat myös lapsen muodostamat ystävyysuhteet. (Neitola & Koivula 2020, 25.)

Lapsen sosiaalinen maailma laajenee kasvun myötä, varsinkin vanhempien tukiessa lapsen sosiaalisten suhteiden muodostumista ja mahdollisuuksia vuorovaikutukseen johdonmukaisesti. Varhaiskasvatus mahdollistaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden solmimisen ja rikastuttaa lapsen sosiaalisen toiminnan kokemuksia. 3–6-vuotias lapsi elää sosiaaliemotionaalisen oppimisen kulta-aikaa, sillä juuri tällä aikavälillä tapahtuu lapsen eri taidoissa nopeita muutoksia. On selvitetty, että lapsen ikätasoinen ja tarpeet huomioiva laadukas pedagogiikka, vankka lapsiryhmä sekä aikuisen ja lapsen välinen sensitiivinen suhde ovat lapsen

sosiaaliemotionaalisen hyvinvoinnin, vertaissuhteiden muodostumisen, sekä tunteitaiteiden kehittymisen edistäviä tekijöitä. (Neitola & Koivula 2020, 26.)

Sosioemotionaalisen oppimisen tarkoitetaan sosiaalisten ja emotionaalisten kykyjen ja taitojen harjoittamista suunnitelmallisella, oppijakeskeisellä ja selkeällä ohjauksella ja opetuksella. Jokapäiväisissä lapsiryhmässä tapahtuvissa tilanteissa lapset harjoittelevat, käyttävät ja tarvitsevat erilaisia sosiaalisissa kanssakäymisissä ja vuorovaikutuksessa tarvittavia tietoja ja taitoja, jotka lukeutuvat sosiaaliemotionaaliseen kompetenssiin. (Neitola & Koivula 2020, 26–28.)

On tutkittu, että varhaiskasvatus ja esiopetus ovat merkittävässä asemassa lapsen sosiaaliemotionaalisen oppimisen kontekstissa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tarkoituksena on vaalia lasten ystävyyssuhteita sekä tukea lasten vertaissuhteiden muodostumista. Oppimisympäristön tulee tukea sitä, että varhaiskasvatukselle määritellyt tavoitteet voidaan saavuttaa ja niiden on tuettava lapsen sosiaalisten ja oppimisen taitojen sekä terveen itsetunnon kehittymistä. On tärkeää, että lapsiryhmässä keskustellaan rakentavasti ja avoimesti ryhmän toiminnan kannalta merkityksellisistä sosiaalisista asioista, esimerkiksi empatiasta, riitojen ratkaisemisesta, toisten auttamisesta, sekä yhteisistä säännöistä ja ystävyyssuhteiden merkityksestä. (Neitola & Koivula 2020, 34–35.)

Lapsen sosiaaliemotionaalisen oppimisen tukeminen on todella tärkeä kasvatuksellinen päämäärä varhaiskasvatuksessa ja se vaikuttaa merkittävästi myös lapsen tulevaisuuteen. Tutkijoiden mukaan varhaislapsuus vaikuttaisi olevan erittäin otollinen kehitysvaihe näiden kykyjen kehittymisen näkökulmasta. (Neitola & Koivula 2020, 36.)

6.3 Aikuisen rooli tunne- ja kaveritaitojen tukemisessa

Lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvä pedagoginen tuki alkaa aina aikuisen toimesta. Aikuisen ajatus lapsen käytöksestä ja toiminnasta tilanteessa on to-

della tärkeässä roolissa. On olennaista, ajatteleeko aikuinen, että lapsi toimii oikein halutessaan vai että lapsi toimii oikein, mikäli hän osaa. Toimiessaan oikein, lapsi saa positiivista palautetta niin kavereilta kuin aikuisiltakin, joka johtaa lapsen onnistumisen kokemuksiin ja motivaatioon jatkaa taitojen harjoittelua. Lapsella ei ole kaikkia taitoja ja niitä halutaan vahvistaa ja kehittää pedagogisella tuella ja jokapäiväisillä toimintatavoilla. Tämä toimii lapsen tunnetaitojen tukemisen lähtökohtana. (Sandberg 2023, 173.)

Kehittymättömien tunnetaitojen, sekä muiden tuen tarpeiden vuoksi on lapsella usein vaikeuksia ymmärtää itse, miksi hänellä on vaikeuksia sopeutua ryhmätoimintaan tai leikkiin muiden lasten kanssa. Lapsella voi olla hankaluuksia toimia tilanteessa, jolloin hän voi kokea, että ristiriitaiset tilanteet ovat muiden lasten aiheuttamia. Omia tunteitaan hallitsevan ja itseään säätelevän aikuisen pedagoginen tuki onkin todella tärkeässä asemassa lapsen tukemiseksi eri tilanteissa. Aikuisen pedagoginen tuki, ohjaus ja opetus lapsen tunteiden säätelyssä on osa tärkeää tunnetaitojen opetusta lapselle. (Sandberg 2023, 152.)

Isokorven (2004, 127) mukaan aikuinen on tärkeässä roolissa lapsen tunteiden esiin saamisessa, sillä lapsi tarvitsee siinä tukea, opetteluja ja esimerkkejä. Tulevaisuuden kannalta tunteiden hallitsemisen oppiminen ja tunnistaminen ovat jopa tärkeämmässä roolissa, kuin tiedon oppiminen ja sen hankkiminen, sillä oppiakseen uusia asioita tehokkaasti on oltava toimiva tunnepohja.

Kodin ulkopuolella, kuten päiväkodeissa ja kouluissa opitaan tunnetaitoja aikuisen kanssa tapahtuvan tunteiden jakamisen kautta. Lapsi seuraa, miten aikuinen käsittelee ja ilmaisee erilaisia tunteitaan. Lapsi samaistuu aikuiselta oppimiinsa tuntemalleihin ja oppii katsomalla, kokemalla ja samaistumalla. Lapsen kyky ymmärtää ja käsittää tunteita kehittyy iän myötä. (Isokorpi 2004, 129.)

Esimerkin ja mallin näyttäminen ovat oleellisia asioita lapsen tunnetaitoja tukiessa ja aikuinen onkin merkittävässä roolissa osana lapsen tunnetaitojen kehitystä.

Lapsi tarvitsee kokemuksia tunteiden turvallisesta kohtaamisesta, sekä ymmärrystä ja harjoitusta tunteisiin liittyen. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 47.) Myönteisissä vuorovaikutustilanteissa lapsen on mahdollista saada palautetta omista taidoista ja itsestään ja samalla hän kokee turvallisuuden tunnetta, jolloin hän voi käsitellä päivän tapahtumia, ilonaiheita ja pettymyksiä, sekä saada tarpeen mukaan aikuiselta tarvitsemaansa tukea, kiitosta ja lohdutusta. (Nurmi ym. 2014, 74–75.)

7 TOIMINNALLISET MENETELMÄT TUNNE- JA KAVERITAITOJEN TU- KEMISESSÄ

Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä tunne- ja kaveritaitojen tukemiseen. Näiden menetelmien avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia oppia ja harjoitella tunteiden tunnistamista, ilmaisemista ja säätelyä sekä sosiaalisia taitoja vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa.

Harjoittelun ohessa on tärkeää antaa lapsille positiivista palautetta. Toiminnan monipuolisuus tukee sitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus kokea onnistumisen tunteita. (Laaksonen 2022, 100.)

7.1 Taide ja itsensä ilmaiseminen

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa. (OPH 2022, 48.)

Taide antaa monissa eri muodoissaan lapselle mahdollisuuden tarkastella ja tutkia elämän ilmiöitä ja moninaisuutta erilaisista näkökulmista. Taiteen ohella voidaan antaa tilaa tunteille, ystävyydelle, leikeille, rauhoittumiselle ja levolle, aikuisen turvalle sekä ihanan minän kukoistukselle. Elämysten lisäksi taide tukee myös lapsen mielen hyvinvointia, sillä se mahdollistaa tunteiden ja kokemusten ilmaisun. (Marjamäki ym. 2015, 25.)

Pysähtyminen taideteoksen äärelle voi jo itsessään olla mieleen jäävä kokemus, mutta se voi myös herättää ihmisessä sellaisia tunteita, joita on vaikeaa sanoin kuvailla. Keskittyminen, hetken hiljaisuus tai joko itsekseen tai yhdessä jaettu hetki voivat tuottaa hyvän mielen. Teoksen värit ja rytmi voivat toimia rauhoittavina ja

voimaannuttavina tekijöinä. Kuvien avulla voidaan oppia uutta ja tuoda asioihin uusia näkökulmia ja se voi toimia keskustelun ja toiminnan edistäjänä. Taiteen parissa keskustelua on mahdollista ohjata monien eri teemojen äärelle ajatusten lentäessä. (Marjamäki ym. 2015, 25.)

7.2 Leikki ja musiikki

Leikki on lapselle luontaista ja toimii tapana tutkia elämää sekä ihmisenä olemista. Omaehtoinen ja vapaa leikki on lapsille jo itsessään arvokasta, joten myös sille tulee luoda arjessa riittävästi tilaa. Lapset oppivat ja hahmottavat leikkiessään maailmaa ja leikki tukee myös kielen ja tunteiden käsittelyn oppimista. Leikki on tärkeää lisäksi kulttuuri-identiteetin muodostumisen näkökulmasta. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 13.) Leikillä on myös vaikutusta lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen, emotionaaliseen kehitykseen ja se luo lapselle tunnekokemuksia. (Koivula ym. 2022, 126.)

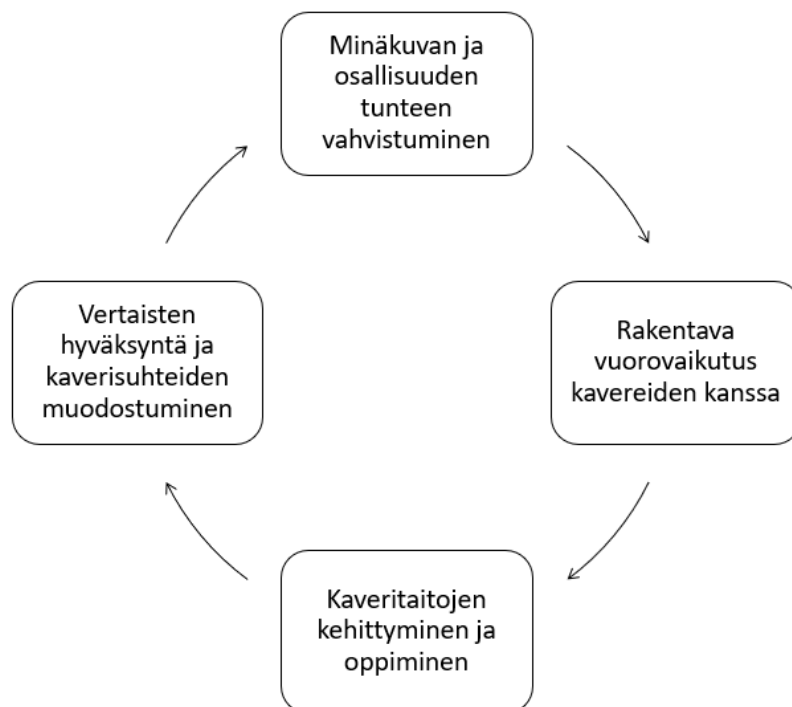
Leikkiessään lapset ovat itse aktiivisia toimijoita jäsentäessään ja tutkiessaan ympäröivää sekä luodessaan sosiaalisia suhteita. Leikki tuo lapsille mielihyvän ja ilon kokemuksia sekä auttaa lapsia rakentamaan käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset luovat uutta, mutta myös jäljittelevät ja muuntavat näkemäänsä. Leikin varjolla lapsilla on mahdollisuus mallintaa ja testata omia haaveitaan ja unelmiaan. Lapset voivat mielikuvituksen avulla kokeilla erilaisia ideoita ja rooleja, joita heillä ei muuten olisi mahdollista toteuttaa. Leikkiessä on turvallista kokeilla ja erehtyä sekä käsitellä itselle vaikeita asioita. (OPH 2022, 40–41.)

Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan musiikki yhtenä ilmaisun muotona. Musiikillisen ilmaisun tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta sekä suhdetta musiikkiin, että tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kuunnellaan musiikkia sekä liikutaan erilaisen musiikin tahtiin. Leikinomainen musiikillinen toiminta kehittää lasten valmiutta hahmottaa musiikkia ja toiminnallinen musiikillinen harjoittelu kehittää

voimaa. Lapsia tulee rohkaista ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita ja ajatuksia esimerkiksi kertomalla tai kehollisesti ilmaisten. Harjoitusta ryhmässä toimimiseen ja kokemuksia onnistumisen ilosta saadaan erilaisten musiikkiesitysten ja niiden harjoitteluprosessien kautta. (OPH 2022, 45.)

Leikki on satujen ohella tärkeä osa lasten kehityksessä. Leikkiminen kehittää lapsen oppimista, luovuutta, muistia ja ajattelua, sosiaalisia taitoja, sekä kehonhallintaa ja tiedollisia taitoja. Leikki harjoittaa lapsen yhteistyötaitoja, sekä mahdollistaa erilaisten ajatusten jakamisen. Lapsi harjoittelee leikkiessään vuorovaikutustaitoja, oman luovuutensa toteuttamista, sekä tunnetaitoja ja tunteiden kokemista. Se toimii lapselle myös kriisistä selviytymisen ja vaikeiden asioiden käsittelyn keinona. Leikkien kautta lapset saavat taitoja ja kokemuksia, jotka vahvistavat heidän tunnetaitojaan, itsetuntoaan ja minäkuvaansa. Tunnekokemukset, jotka syntyvät leikin aikana luovat perustan lapsen empatian kehittymiselle. Kaikki nämä taidot ovat sellaisia, joita jokainen lapsi tarvitsee voidakseen tulevaisuudessa hyvin. (Marjamäki ym. 2015, 15–16.)

Parhaimmillaan lapsi pääsee leikin kautta vahvistamaan kaveritaitojaan vertais-suhteissa. Siinä samalla lapsi saa turvallisia kokemuksia toimimisesta vertaistensa kanssa. Myönteiset arkiset kokemukset ja kohtaamiset sekä vahvistavat lapsen omaa minäkuvaa että opettavat suhtautumaan positiivisesti muiden lasten kanssa toimimiseen. Tätä voidaan kutsua myönteisen vuorovaikutuksen kehäksi (Kuvio 6.) (Laaksonen 2022, 59.)

Kuvio 6. Myönteisen vuorovaikutuksen kehä (Laaksonen 2022, 59).

7.3 Liikuntakasvatus

Varhaiskasvatuksen tavoite on innostaa lasta monipuoliseen liikuntaan ja sen kautta kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan liikkunnallisiin leikkeihin ympäri vuoden. Liikuntakasvatuksen tulee olla monipuolista ja lapsilähtöistä. Fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen kasvulle, kehitykselle ja hyvinvoinnille. Fyysillä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia leikkejä sisällä ja ulkona, ohjattua liikuntaa sekä retkeilyä. Ryhmässä tapahtuva liikkuminen on hyväksi lasten sosiaalisten taitojen kehittymiselle, sillä se kehittää esimerkiksi vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Säännöllisellä ohjatulla liikkunnalla on suuri vaikutus lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle. (OPH 2022, 50.)

Liikkuminen on lapsen apuna oman kehon hahmottamisessa ja oman suhteen luomisessa ympäröivään maailmaan. Liikkuessaan lapsi saa kokemuksia esimerkiksi siitä tunteesta, kun sydän pomppii riemusta hippaleikin aikana muita kiinni otta-

essa. Liikuntataidot vahvistavat lapsen itseluottamuksen ja minäkuvan kehittymistä. Sopivissa määrin liikunta antaa lapsille elämyksiä, sekä tuottaa mielihyvää ja iloa. (Marjamäki ym. 2015, 21–22.)

7.4 Sadut osana lapsen tunnetaitojen kehitystä

Lastenkirjat ja tarinat tarjoavat mahdollisuuden käsitellä erilaisia tunteita ja tilanteita. Niiden avulla lapsi voi oppia tunnistamaan omia tunteitaan ja ymmärtämään, miten toiset saattavat tuntea. Tarinoita voidaan käyttää myös keskustelujen pohjana, jossa lapset voivat jakaa omia kokemuksiaan ja näkökulmiaan.

Kertomista sekä narratiivisuutta korostetaan monissa yhteyksissä. Kertomus on tunnistettu portiksi ajatuksiin ja tuntemuksiin, tiedonkeruun menetelmäksi ja oppimisen lähtökohdaksi. Kulttuurista riippumatta kaiken ikäiset ihmiset ovat kautta aikojen olleet kiinnostuneita tarinoista. Narratiivista ajattelua tarvitaan päivittäin. (Karlsson 2014, 178.)

Sadut mahdollistavat lasten turvallisen harjoittelun erilaisten tunteiden kokemiseen ja kosketuksen saamiseen omaan tunne-elämäänsä. Sadut vahvistavat lasten eläytymisen taitoja ja mielikuvitusta ja ne edistävät lapsen taitoa keskittyä mielikuvituksen luomiseen, sekä kuuntelemaan toista ihmistä. Satujen avulla voidaan käydä läpi hankaliakin tunteita, kuten ulkopuolisuuden tunnetta, vihaa, raivoa, häpeää ja kateutta. Lapsen kuunnellessa kuvitteellisia kertomuksia, voi hän muodostaa erilaisia mielikuvia uusista ja erilaisista tilanteista, mutta tiedostaa kuitenkin, etteivät tarinat ole todellisia. Tämä tekeekin satujen kuuntelemisesta lapsille turvallista ja helpottavaa. Lapsien eläytyessä satuihin ja niissä esiintyvien hahmojen tarinoihin, oppivat he samalla myös empatiaa, myötätuntoa ja elämäntaitoja, jotka ovat erittäin tärkeässä roolissa lapsen mielenterveyden suojaajina. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 15.)

8 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN SUUNNITTELU

Tarkoituksenamme oli toteuttaa toiminnallisia tunne- ja kaveritaitotuokiota 3–5-vuotiaille lapsille varhaiskasvatuksessa. Tuokioiden suunnittelu perustui teorian tietoon sekä käytännön kokemuksiin. Suunnittelun pohjana käytettiin yhteistyökumppanimme taholta tulleita toiveita. Tuokiot oli suunniteltu valmiiksi, mutta niitä muutettiin tarvittaessa toteutushetkellä tarpeiden ja lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan ottaen näin huomioon lapsilähtöisyys. Lasten ikäryhmäksi valikoitui 3–5-vuotiaat yhteistyökumppanin toiveen mukaisesti. Opinnäytetyössä etenimme kehittämisprosessin mukaisesti eli ensin tunnistimme kehittämiskohteen ja määrittelimme alustavat tavoitteet. Kehittämiskohteen rajaamisen jälkeen laadimme aiheesta tietoperustan, jonka mukaan lähdimme suunnittelemaan toiminnallista osuutta. Kehitetyt tuokiot järjestimme Metsäkallion päiväkodissa kahdessa lapsiryhmässä. Lopuksi raportoimme ja arvioimme prosessin. (Kehittämistyön menetelmät tukena opinnäytetyössä 2018.)

Suunnittelun tukena käytimme ammattikirjallisuutta sekä aiempia tutkimuksia ja lähdekirjallisuutta. Näiden pohjalta pystyimme rakentamaan monipuoliset tuokiot. Valitsimme neljä eri teemaista tuokiota, joka mahdollisti eri menetelmien vertailun. Kaikkien tuokioiden yhteinen ja kantava tavoite oli, että lapset oppivat tunnistamaan ja nimeämään eri tunteita sekä toimimaan lapsiryhmässä.

8.1 SWOT-analyysi

SWOT-analyysi on kehitetty Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-luvuilla ja se perustuu vahvuuksien, heikkouksien, mahdollisuuksien sekä uhkien määrittelyyn. SWOT muodostuu sanoista Strengths, Weaknesses, Opportunities sekä Threats, jotka tarkoittavat vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. SWOT-analyysin tekeminen on tehokas tapa arvioida esimerkiksi yksittäisen hankkeen tai projektin toimintaedellytyksiä. (Holvi 2023.)

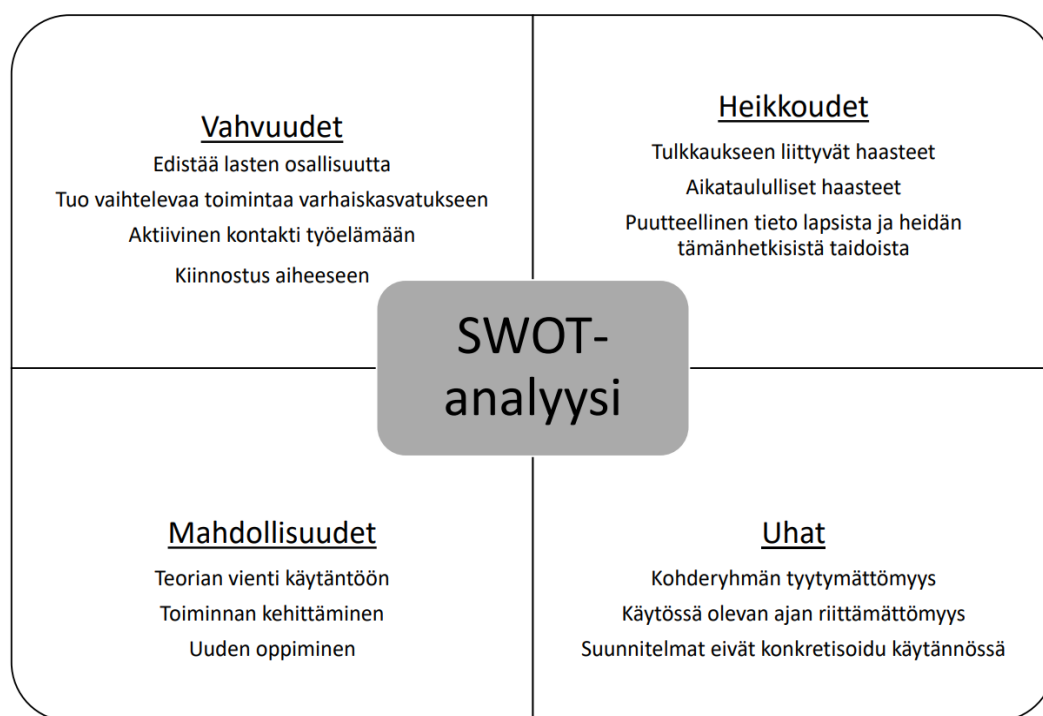
Projektin (Kuvio 7.) vahvuuksiin kuuluu kiinnostus aihetta kohtaan sekä sen tuoma vaihteleva toiminta varhaiskasvatukseen. Vahvuutena näemme myös lasten osallisuuden edistämisen. Projekti tuo myös aktiivisen kontaktin varhaiskasvatukseen.

Projektin yhtenä heikkoutena saattavat olla tulkkaukseen liittyvät haasteet, sillä kaikkien lapsiryhmien jäsenten äidinkieli ei ole suomi. Puutteellinen tieto lapsista ja heidän tämänhetkisistä taidoistaan saattaa näyttäytyä haasteena sekä suunnittelu, että toteutusvaiheessa. Lisäksi suunnitellut aikataulut tuokioille saattavat muuttua.

Teoriatietoa tunne- ja kaveritaitokasvatuksesta löytyy paljon. Mahdollisuutena näemme teorian viemisen käytäntöön, jolloin materiaali, johon olemme etukäteen tutustuneet, näkyy järjestämässämme tuokioissa. Mahdollisuudet opinnäytetyön jatkokehittämiseen ovat hyvät. Aiheen ympärillä on mahdollisuuksia järjestää uusia tuokiota tai tapahtumia varhaiskasvatuksessa sekä muissa ympäristöissä. Projekti tuottaa uutta tietoa niin teoriassa kuin käytännössä ja edistää ammatillista kasvua.

Yhtenä uhkana opinnäytetyön toiminnalliselle osuudelle saattaa olla se, että lapset eivät innostu järjestettävästä toiminnasta ja näin ollen eivät osallistu siihen toivotulla tavalla. Uhkana saattaa olla myös käytettävissä olevan ajan rajallisuus tai sen riittämättömyys.

Kuvio 7. SWOT-analyysi toiminnallisesta opinnäytetyöstä

9 TUOKIOIDEN TOTEUTUS

Toiminnallisten tuokioiden aiheeksi valikoitui tunne- ja kaveritaidot, joihin päädyttiin yhdessä Metsäkallion päiväkodin edustajan kanssa. Tunne- ja kaveritaitojen harjoittaminen varhaiskasvatuksessa koettiin tärkeänä aiheena niin Metsäkallion päiväkodissa, kuin meidänkin arvomaailmassamme. Olemme aikaisemmin käyttäneet itse, tai tutustuneet moniin eri tapoihin, menetelmiin ja materiaaleihin, joita voi hyödyntää tunne- ja kaveritaitokasvatuksen harjoittamisessa varhaiskasvatuksen ympäristössä. Ajatus eri menetelmien ja teemojen käytöstä nousi mielenkiintoiseksi ideaksi tuokioiden toteutusta mietittäessä, joten päätimme tarttua siihen. Erilaisten menetelmien toimivuus ja mielekkäys tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen aikuisen ja lapsen näkökulmasta saattaa erota paljonkin, ja tätä halusimmekin omien havaintojemme kautta tarkastella.

Eri menetelmien teemoiksi valikoituivat luova toteutus, liikunnallinen toteutus, sekä leikin ja sadun kautta tapahtuva toteutus. Koemme, että teemat tukevat monipuolisen pedagogisen oppimisen ja toiminnan toteuttamista varhaiskasvatuksessa ja ovat lähtökohtaisesti erinomaisia lähestymistapoja tunne- ja kaveritaitokasvatukseen varhaiskasvatuksessa.

9.1 Luova toteutus

Ensimmäinen tuokio painottui luovaan toteutukseen, jossa materiaalina hyödynsimme Mieli ry:n varhaiskasvatukseen tarkoitettuja tunnekortteja sekä kaveritaitokortteja (Mieli ry 2023). Tunnekorttien avulla lapset voivat tutustua erilaisiin tunteisiin sekä oppia tunnistaan ja puhumaan niistä. Kaveritaitokorttien avulla lapsille voidaan opettaa sosiaalisia taitoja. Kortit voivat auttaa myös ristiriitatilanteiden käsittelyssä.

Opetushallituksen (2022) mukaan kuva on tärkeässä merkityksessä tunneharjoituksissa. Se selkeyttää ja konkretisoi tunteita, jotka ovat vaikeasti ymmärrettäviä ja käsitteellisiä.

Tuokiot aloitettiin piiristä, jossa lapsille kerrottiin mitä ollaan tekemässä. Lapsiryhmät jaettiin kahteen ryhmään kasvatusvastuullisen toimesta. Lapset ohjeistettiin valitsemaan tunne- ja kaveritaitokorteista yhden hyvää mieltä kuvastavan ja yhden paha mieltä kuvastavan kuvan. Tämän jälkeen lapset värittivät kuvat haluamallaan tavalla, jonka ohella lasten kanssa käytiin keskustelua heidän valitsemistaan kuvakorteista ja niissä esiintyvistä tunteista ja sosiaalisista tilanteista. Kuvien värittämisen jälkeen lapset saivat liimata kuvat eri värisille kartongeille, sen mukaan kokivatko he kuvat positiivisiksi vai negatiivisiksi. Kartongeista muodostui kumpaankin ryhmään omat hyvän ja pahan mielen taulut.

Ensimmäisen ryhmän lapset kuuntelivat ohjeet rauhallisesti ja tekeminen oli rauhallista mutta kuitenkin innostunutta. Mielenkiinto ja tekeminen jatkui suurimmalla osalla lapsista pidempään, kuin alkuperäinen tarkoitus oli. Lasten annettiin jatkaa tekemistä sovitun ajan puitteissa suunniteltua kauemmin. Lasten tekeminen oli itsenäistä ja keskittyneitä. Ensimmäisen ryhmän lapset osasivat pääsääntöisesti kertoa valitsemistaan kuvakorteista hyvin ja vuorovaikutus kanssamme oli hyvää. Koemme luovan menetelmän toimineen ensimmäisen ryhmän kohdalla hyvin tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen.

Toisen ryhmän kohdalla ohjeiden kuunteleminen ja tekemiseen keskittyminen oli ryhmässä vaihtelevaa, joten päädyttiin muuttamaan ohjeistusta siten, että jokainen lapsi valitsee yhden kuvakortin joko pahan mielen tauluun tai hyvän mielen tauluun. Tästä ryhmästä kaikki eivät halunneet osallistua tuokioon. Toisen ryhmän kohdalla osa lapsista ei halunnut kertoa valitsemastaan kuvasta lainkaan, mutta osa kertoi valitsemastaan kuvasta varsin avoimesti.

Ensimmäiseltä ryhmältä keräsimme palautteen tuokiosta ryhmänä, jolloin koko ryhmä oli samaa mieltä, että tuokio oli mukava. Toiselta ryhmältä kysyimme palautteen kuvakorttien avulla yksilöllisesti. Kaikki eivät kuitenkaan olleet halukkaita antamaan palautetta. Palaute oli tälläkin ryhmällä pääasiassa positiivinen.

Tiedetään, että värit vaikuttavat tunteisiin. Kuitenkaan täysin ei tiedetä, johtuuko tämä assosiaatioista, jotka on liitetty väreihin vai onko väreillä jokin tätäkin syvempi yhteys ihmisten psyykkisiin olotiloihin. Värien symboliikka voi vaihdella paljon eri puolilla maailmaa, mutta on kuitenkin olemassa yleisesti tunnettuja värien merkityksiä. Psykoanalyytikko Carl Jung sanoo värien kuvastavan alitajunnan äidinkieltä. (Fraser & Banks 2004, 20.)

Hyvän ja pahan mielen taulujen (Kuvio 8.) väreiksi valikoituivat punainen ja vihreä. Esimerkiksi liikennevaloissa punainen kertoo siitä, että ei saa mennä ja vihreä siitä, että saa mennä. Taulujen värivalinnassa ajatuksena olikin selkeyttää lapsille myös värien avulla taulujen merkitystä.

Tuokioiden aikana havaitsimme, miten lapset yhdistivät kuvia pelkkien värien perusteella. Lapselta kysyttäessä kuuluuko kuva hyvän vai pahan mielen tauluun, vastaus oli ”vihreeseen.” Eräs lapsista tuli kiinnittämään kuvaa tauluun sanoen: ”Mä tiän mihkä tää kuuluu, tää kuuluu vihreeseen.”

Tuokioissa lapset sanoittivat jännityksen, surullisuuden, pelokkuuden, kiusatun, vihan, kummastuksen, kyllästymisen ja harmituksen tunteita pahan mielen tauluun, kun taas hyvän mielen tauluun lapset sanoittivat kuvista iloisuuden, naurun ja ujouden tunteita.

Kuvio 8. Lapsiryhmän tekemät taulut

9.2 Leikki

Toinen tuokio painottui leikkiin. Suurempi lapsiryhmä jaettiin tätä varten kahteen pienempään ryhmään kasvatusvastuullisen toimesta. Tuokiot aloitettiin piirissä lattialla. Piirin keskelle oli laitettu kuvapuoli alaspäin MAHTI-tunnekortteja. Tunnekortit on tarkoitettu helpottamaan tunteiden ilmaisua, sanoittamista sekä nimeämistä (Tukiliitto 2023). Lapset nostivat jokainen vuorollaan yhden kortin ja yhdessä lasten kanssa käytiin keskustelua kortissa esiintyvistä kuvasta ja siihen yhdistettävistä tunteista. Keskustelun jälkeen lapset yhdessä esittivät kortin tunnetta. Piirin jälkeen tilaan laitettiin soimaan musiikkia, jonka tahdissa liikuttiin. Kun musiikki pysäytettiin, sanottiin jokin tunne. Tällöin lapset pysähtyvät paikalleen ja esittivät tunnetta kuvastavaa patsasta. (Leikkipankki 2023.)

Ensimmäisessä ryhmässä lapsia oli paikalla vähemmän, joten ryhmää ei jaettu kahtia. Jokainen lapsi käänsi oman kortin ja osallistui keskusteluun mielenkiinnolla.

Lapset eivät olleet kaikki samaa mieltä korttien tunteista ja uskalsivat tuoda esiin omat näkemyksensä. Tuokioon osallistunut vieraskielinen lapsi tarvitsi tuokion aikana enemmän ohjausta ja oli huomattavissa, ettei hän täysin ymmärtänyt mistä on kyse. Jokainen tämän ryhmän lapsista osallistui jähmettyneet tunteet-leikkiin. Lapset katsoivat jonkin verran mallia aikuisilta mutta keksivät myös täysin omia patsaita.

Toisen ryhmän ensimmäisessä tuokiossa lapset osallistuivat toimintaan innolla ja tunnistivat hyvin erilaisia tunteita. Osa rohkeammin ja osa vierestä mielenkiinnolla seuraten. Yksi lapsista ei halunnut nostaa korttia itse mutta osallistui kuitenkin kommentoimalla muiden kortteja. Oman kortin nostaminen ehkä ujostutti, koska hän osallistui muuten tuokioon mielenkiinnolla. Osa lapsista osallistui rohkeammin tunteiden näyttämiseen kuin toiset. Jähmettyneet tunteet-leikin rauhallinen musiikki sopi tuokioon hyvin ja lapset maltoivat liikkua rauhallisesti. Tämän ryhmän lapset katsoivat melko paljon mallia aikuiselta, vaikka leikissä oli mukana helpompiakin tunteita, kuten ilo. Yksi lapsista ei halunnut osallistua leikkiin mutta seurasi kuitenkin sivusta uteliaana. Ryhmässä oli mukana yksi vieraskielinen lapsi, joka osallistui leikkiin. Hän nautti mukana olosta ja ymmärsi selvästi, että kun musiikki loppuu, on pysähdyttävä. Muutoin harjoituksen ymmärtäminen ja sisällön ymmärtäminen oli haastavaa kielellisten haasteiden vuoksi.

Toisen ryhmän toisessa tuokiossa kaikki lapset nostivat tunnekorttipiirissä oman kortin. Osa lapsista kiinnosti enemmän korttien värit, eläimet ja muut asiat kuin korteissa esiintyvät tunteet. Tämän vuoksi keskustelua oli välillä suunnattava itse asiaan, eli tunteiden tunnistamiseen. Osa lapsista tunnisti tunteita aktiivisemmin kuin toiset. Tunteiden esittäminen oli tässäkin ryhmässä osalle toisia mieluisampaa. Tuokioon osallistui yksi lapsi, jonka äidinkieli on muu kuin suomi. Hän otti mielenkiinnolla osaa keskusteluun, jossa tunnistettiin tunteita yhdessä ja ymmärsi, mistä piirissä oli kyse. Jähmettyneet tunteet-leikki sujui ryhmältä hyvin ja moni lapsi esitti mielellään eri tunteita esittäviä patsaita. Yksi lapsista keskittyi vain yhteen tunteeseen leikin alussa mutta lopussa kuunteli tarkemmin minkälaista

tunnetta tulisi musiikin pysähtyessä esittää. Kokonaisuudessaan ryhmä jaksoi keskittyä leikkiin hienosti. Lapsi, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, osallistui leikkiin hyvin mutta tunteiden näyttäminen oli hänelle hieman haastavaa. Ryhmästä yksi lapsi ei halunnut osallistua toimintaan lainkaan, vaan seuraili leikkiä mielummin sivusta.

9.3 Liikunta

Liikkeeseen ja liikuntapainotteiseen tuokioon sisällytimme kaksi erilaista toiminnallista tehtävää. Ensimmäisessä käytimme lasten omia voimakortteja (Kuvio 9.), joista valitsimme tuokioon sopivia liikkeeseen ja kehoon liittyviä toimintakortteja. Kukin vuorollaan sai nostaa kortin ja kaikki saivat osallistua kortin toimintaan. Toinen tuokio oli aluksi suunniteltu erilaiseksi liikunnalliseksi tuokioksi, mutta idea eläinjumpasta tuli tuokioiden järjestämisviikolla ja pohdimme, että se sopisi paremmin ryhmän lapsille. Eläinjumpassa esiintyvät eri tunnetilaa edustavat eläimet, joihin liikkeen ja tunteen kautta eläydytään. Väsynyt karhu herää talviunilta (venyttelyä väsyneesti), hämmästynyt pöllö lähtee lentämään (käsien heiluttelua hämmästyneesti), innokas pupu loikkii puistoon (innokas hyppely), vihainen norsu tömistelee (jaloilla tömistelyä lattiaan vihaisesti), veikeä apina kerää banaaneja puusta (käsillä kurkottelua ylös veikeästi), ujo siili vetäytyy käppyrään (vetäydytään ujosti lattialle pieneen käppyrään).

Kuvio 9. Tuokiossa käytettyjä voimakortteja

Ensimmäiselle ryhmälle pidetyssä tuokiossa jaettiin ryhmä kahtia ja ensimmäiseen tuokioon osallistui kuusi lasta. Heittäytyminen ja mukaan lähteminen korttien toimintaan oli ryhmän lapsille haastavaa, eikä loppua kohden tuntunut lapsista enää mieluisalta. Tunteiden näyttäminen liikkeiden kautta tuntui olevan osalle osallistuvista lapsista haastavaa ja epämieluisa. Huomio oli muissa asioissa tuokion aikana, esim. yksi lapsista kertoi mielellään pehmolelustaan, joka hänellä oli mukana. Tuokion aikana kaksi lapsista siirtyi syrjään ilmoittamalla, ettei halua enää osallistua tuokioon. Yksi lapsista päätti heti alkuun olla osallistumatta, mutta seuraili tuokioiden kulkua kuitenkin mielenkiinnolla. Lapset, jotka jättäytyivät pois ensimmäisen tuokion aikana, eivät innostuneet osallistumaan myöskään eläinjumppaan. Jumppaan osallistuvat kolme lasta osallistuivat jumppaan innolla ja mielenkiinnolla. Oli havaittavissa, että eläinjumppa oli ryhmälle selvästi mieluisampi kuin ensimmäinen voimakorttien tuokio.

Myös seuraavan ryhmän tuokioihin osallistui kuusi lasta. Tämä ryhmä lähti selkeästi innokkaammin mukaan voimakorttien tuokioon, kuin ensimmäinen ryhmä. Ryhmän lapsille tunteiden ilmaiseminen liikkeiden avulla tuntui olevan helppoa ja luontevaa. Tuokion aikana esiin nousi myös pari erittäin innokasta lasta, joiden heittäytymisestä korttien liikkeisiin ja tunteisiin rohkaisi samalla myös muita lapsia. Myös eläinjumppa oli lapsille mieluinen ja lapsilla oli hauskaa. Ryhmän kaikki lapset osallistuivat erittäin mielellään jumpan liikkeisiin ja tunteiden näyttämiseen.

Toisen ryhmän tuokioihin osallistui 11 lasta. Ryhmän kasvatusvastuullisten ehdotuksesta ryhmää ei jaettu kahtia. Kaikki lapset osallistuivat voimakorttien tuokioon. Vaikka lapsia oli paljon ja omaa vuoroa kortin nostamiseen joutui hetken odottamaan, ei se vienyt mielenkiintoa tuokion toimintaan osallistumiseen. Jokainen lapsi myös lähti mukaan ilmaisemaan tunteita liikkeiden avulla. Toiset keksivät liikkeitä itse ja toiset muilta hieman mallia katsoen. Osa lapsista kertoi tuokion aikana oma-aloitteisesti ajatuksiaan nostetuista voimakorteista. Ryhmän jokainen lapsi osallistui myös eläinjumppaan innokkaasti ja loppua kohden lapsia täytyi hieman rauhoitella, jotta jumppa saatiin vietyä loppuun saakka. Tämän ryhmän kohdalla kumpikin tuokion toiminnoista vaikutti olevan lapsille erittäin mieluista.

9.4 Satu

Neljänneksi tunne- ja kaveritaitotuokioiden menetelmäksi valitsimme sadun. Valitsimme tunteita ja kaveritaitoja käsittelevän kirjan ja mukaan otimme sadussa olevan hahmon pehmoleluna, sillä myös lelujen avulla lapsi voi käsitellä erilaisia tunteita. Satu keskeytettiin eri kohdissa kysyen lapsilta neuvoa sadussa esiintyviin tilanteisiin ja näin keskusteltiin yhdessä lasten kanssa sadun tapahtumista. Sadun aikana keskusteltiin muun muassa sovinnon tekemisestä ja kaverin mukaan ottamisesta leikkiin. Kummassakin ryhmässä lapset osallistuivat keskusteluihin innokkaasti.

Kumpaakaan ryhmää ei satutuokiota varten jaettu kahtia. Kummankin ryhmän kohdalla lapset kertoivat omia kokemuksiaan ja mietteitään sadun tapahtumista sekä omista tunteistaan. Lapset esimerkiksi kertoivat, miltä itsestä tuntuu silloin, kun ei pääse mukaan leikkiin tai on riitaa sisarusten kanssa.

Jääskisen ja Pelliccionin (2017, 203) mukaan päiväkotiyössä olevien lasten kanssa tunteiden käsittely satuhahmojen avulla innostaa lapsia uteliaisuuteen. Tuokioiden lopuksi lapset voivat myös opettaa oppimiaan taitoja satuhahmolle, joka on pulassa omien tunteidensa kanssa.

Lapsilta kysyttiin tuokion lopuksi ryhmänä ajatuksia sadusta ja tuokiosta. Ryhmänä kysyttäessä lapset lähtivät komppaamaan toistensa vastauksia. Osa lapsista oli sitä mieltä, että satu oli tylsä ja osa taas piti sadusta. Useampi sadusta pitänyt lapsi kertoi, että sadun hahmot olivat heille jo ennestään tuttuja sekä kertoivat aiemmin kuulemistaan saduista, joissa samat hahmot seikkailevat.

9.5 Kasvatusvastuullisten palaute

Kysyimme päiväkodin kasvatusvastuullisilta kyselylomakkeen (Liite 3) avulla, millaiset menetelmät ovat toimivimpia lasten tunne- ja kaveritaitokasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa, sekä miten se toteutuu päiväkodin arjessa ja onko se riittävää. Lisäksi pyysimme palautetta järjestämistämme tuokioista kysymällä kasvatusvastuullisten näkökulmaa lasten osallisuudesta tuokioihin, sekä kehitysehdotuksia. Palautuksena saimme takaisin kolme vastauslomaketta. Kysyttäessä millaiset menetelmät ovat toimivimpia lasten tunne- ja kaveritaitokasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa vastauksista kävi ilmi, että erilaiset kortit, pelit, leikit ja tehtävät ovat toimivia menetelmiä kasvatusvastuullisten näkökulmasta. Lisäksi tunteiden sanoitus ja leikkikavereiden vaihtuvuus esimerkiksi pienryhmätoiminnan kautta pidettiin toimivina menetelminä.

”Saa leikkiä ns. parhaiden kavereiden kanssa, mutta esim. pienryhmätoiminnassa leikkikaverit vaihtuvat.”

Palautelomakkeessa kysyimme, miten päiväkodin arjessa tunne- ja kaveritaitokasvatus toteutuu ja onko se riittävää. Vastauksista käy ilmi, että tunne- ja kaveritaitoihin keskittyvää kasvatusta voisi olla nykyistä enemmän. Arjessa tunne- ja kaveritaitokasvatusta toteutetaan pääasiassa musiikin ja tunnekorttien avulla sekä piirihetkien aikana.

”Voisi olla enemmänkin, piirihetkillä käydään läpi sekä musiikin ja tunnelaulujen avulla.”

Palautetta kysyttiin myös pitämistämme tuokioista. Palautelomakkeessa kysyimme, miten lapset kasvatusvastuullisten mielestä osallistuivat toimintaan tuokioiden aikana. Kasvatusvastuullisten mielestä etenkin pienryhmissä järjestetyt tuokiot olivat toimivia, koska silloin aremmatkin lapset uskalsivat osallistua rohkeasti toimintaan. Toimintamme nähtiin kasvatusvastuullisten mukaan mieluisana lapsille.

”Lapset innoissaan aamuisin aina odottivat teitä.”

”Yllättävän hyvin! Toiset rohkeammin kuin toiset.”

Lopuksi palautelomakkeessa kysyimme kehittämis ehdotuksia pitämiimme tuokioihin liittyen. Vastauksissa nousi esiin, että kasvatusvastuullisten mielestä pitämämme tuokiot olisivat voineet olla kestoiltaan pidempiä. Tuokioiden kesto oli sisällöstä riippuen 15–40 minuuttia. Tuokioihin oli varattu aikaa puolesta tunnista tuntiin, mutta niiden todelliseen keston vaikuttivat lasten osallisuus ja mielenkiinto tuokioita kohtaan. Lisäksi kehittämis ehdotuksina tuokioistamme saimme kattavamman johdannon tunteisiin ennen tuokion aloittamista ja niiden sanoittamiseen lapsille.

”Ehkä ajallisesti olisi voinut olla pidempiä tuokioita.”

”Alkujohdanto tunteisiin olisi voinut olla kattavampi.”

10 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS

Eettisiä periaatteita noudatetaan aina riippumatta siitä, minkä ikäinen tutkittava on. Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. Yleensä huoltajaa informoidaan tutkimuksesta, mutta toisinaan lapsen osallistuminen on perusteltua myös ilman erillistä suostumusta huoltajalta. Vaikka osallistuminen edellyttäisi huoltajan hyväksyntää, antaa alaikäinen suostumuksensa osallistua ensisijaisesti itse. (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoo 2019. 9–10.)

Kun toteutetaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa tutkimusta, täytyy ensimmäisenä saada lupa tai suostumus kirjallisena tutkittavan huoltajalta. Tämä on aikajärjestyksessä tutkimuksen ensimmäinen eettinen askel. Huoltajalle tulee käydä ilmi ymmärrettävästi ja kattavasti tutkimuksessa käytettävät menetelmät, tavoitteet ja se, mitä tutkimuksessa lapsilta vaaditaan. Lisäksi täytyy selvittää, miten saatu tieto raportoidaan ja käsitellään sekä se, miten lasten anonymiteetti säilyy. (Ruoppila, Hujala, Karila, Kinon, Niiranen & Ojala 1999. 32.)

Ennen tuokioita lasten huoltajille jaettiin infokirje (Liite 1) siitä, mitä olemme ja mitä olemme tekemässä sekä kysyttiin suostumusta siihen, saako lapsi esiintyä äänitallenteilla. Tallenteita käytettiin ainoastaan opinnäytetyön tulkintaa varten ja ne tuhottiin tutkimuksen päätyttyä. Emme keränneet opinnäytetyötämme varten lasten nimiä tai muita henkilötietoja.

Tutkimustilanteessa lapsi kohtaa uusia ihmisiä, joka voi näkyä lapsessa esimerkiksi pelokkuutena. Tilanteessa lapsi voi kohdata myös uudenlaisia tehtäviä, joten on syytä antaa lapselle aikaa rauhoittumiseen ja on tärkeää kunnioittaa hänen erityispiirteitään ja yksilöllisyyttään. (Ruoppila ym. 1999, 38–39.)

Tuokiot suunniteltiin lapsilähtöisesti lasten ikä huomioiden. Ketään lapsiryhmän jäsenistä ei pakotettu osallistumaan tuokioihin ja lapsilla oli mahdollisuus poistua

tuokioista tai halutessaan seurata niitä sivusta itse osallistumatta. Lapsia innostettiin osallistumaan tuokioihin, mutta ei pakotettu siihen. Osallisuus otettiin huomioon jo tuokioita suunniteltaessa. Tarkoituksenamme oli tehdä tuokioista mahdollisimman vuorovaikutteisia.

Havainnointi ja raportointi tehtiin nimettömänä ja näin lasten sekä kasvatusvastuullisten anonymiteetti säilyi. Jokaista lasta kuunneltiin ja heille annettiin mahdollisuus tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään. Vaikka lasten vuorovaikutusta ryhmässä havainnoitiin myös yksilöinä, arvioitiin havainnot kuitenkin yleisluontoisesti.

Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen raportoinnin eettisyyteen kuuluu se, että tutkimus on kuvattu niin tarkasti, että se on mahdollista toistaa. Tutkimuksissa käytössä olleet menetelmät, sekä aineistot tulee olla muiden tutkijoiden saavutettavissa, mikäli halutaan tarkistaa tehtyjen havaintojen olemassaolo ja oikeellisuus. Tämä tarkoittaa, että kaikki saadut tulokset on esitettävä, sekä sitä, että havaintoja ei saa jälkepäin valikoida. Mikäli havaintoja jätetään tehtyjen virheiden takia pois, on tämä kuvattava perustellen sekä tarkasti. Tutkimuksiin ei myöskään saa keksiä aineistoa ja tutkimuksen on perustuttava aineistoon. (Ruoppila ym. 1999, 42.)

JHL:n varhaiskasvatuksen eettisten periaatteiden mukaan lapsi kohdataan olemalla aidosti läsnä, kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta ja valintoja huomioiden lasten ikä ja kehitystaso. Kehitetään ammatillista osaamista ja työtapoja, sekä arvioidaan omaa työtä ja osallistutaan sen kehittämiseen. Lisäksi toimitaan luottamuksellisesti vaitiolovelvollisuus huomioon ottaen. (Lastenhoitoalan ammattilaiset 2005.)

Olemme käyttäneet opinnäytetyö tehdessämme ajantasaista sekä luotettavaa lähdemateriaalia. Tietoa olemme etsineet erilaisista tietolähteistä. Tiedonhaku on tehty eri tietokantoja ja tietolähteitä hyödyntäen.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli järjestää Metsäkallion päiväkodissa tunne- ja kaveritaitotuokioita lapsiryhmille, joissa käytettiin neljää eri menetelmää. Havainnoinnin ja palautteen kysymisen avulla haluttiin selvittää, mitkä menetelmät koetaan toimivina tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa ja mikä menetelmä on lapsen omasta näkökulmasta mieluinen.

Kasvatusvastuullisten antaman palautteen perusteella järjestämämme toiminta oli mieluista lapsille. Toimivimpina menetelminä tunne- ja kaveritaitokasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa kasvatusvastuulliset näkivät toiminnalliset tuokiot, joihin sisältyy esimerkiksi pelejä, tehtäviä tai leikkejä. Palautteen perusteella tunne- ja kaveritaitokasvatusta voisi olla päiväkodin arjessa enemmän. Arjessa tunne- ja kaveritaitoja toteutetaan esimerkiksi tunnekorttien, piirihetkien ja musiikin avulla. Kasvatusvastuullisten vastauksista kävi ilmi, että etenkin pienryhmätoiminnan hyödyntäminen tuokioidemme aikana tuki lasten osallisuutta toimintaan. Kasvatusvastuulliset havainnoivat ujompienten lasten osallistuvan toimintaan rohkeammin pienryhmässä tapahtuvassa tuokiossa. Kasvatusvastuullisten antamien kehitysehdotuksien perusteella olisimme voineet pidentää tuokioiden kestoa ja johdanto tuokioiden alussa tunteisiin olisi voinut olla kattavampi.

Luovan toteutuksen tuokiossamme halusimme mahdollistaa lapselle hetken pysähtyä kuvan äärelle, joko yksin tai yhdessä aikuisen tai kaverin kanssa. Kuvista keskustellessa lasten kanssa havaitsimme, että sama kuva saattoi herättää lapsissa aivan erilaista keskustelua ja tunteita. Huomasimme myös, että lapset kertoivat mielellään omista kokemuksistaan ja näkemyksistään kuviin liittyen. Jos lapsi osasi sanoittaa kuvista esimerkiksi ilon tunteen, saattoi se johtaa keskusteluun, jossa lapsi kertoi hetkistä, jolloin hän on ollut iloinen. Tuokio herätti mielestämme hyvissä määrin keskustelua tunteista ja kaveritaidoista, joita lapset kuvista itse sanoittivat. Osa lapsista keskusteli kuvista mielellään aikuisen kanssa ja osa kaverin kanssa.

Tarkastellessa taidetta lapsiryhmän kanssa, ei voi ennakkoon tietää millaisia eri tunteita kuvat tai taide lapsissa herättävät. Kuvia ja taidetta katsellessa ei ole olemassa oikeaa tapaa nähdä, katsoa tai kokea, sillä kaikilla on omat näkemykset ja kokemukset taiteesta. Taide voi herättää lapsessa monenlaisia tunteita ja heränneet tunteet voivat johtaa myös valintoihin ja tekoihin. Taiteella on tapana ilahduttaa ja inspiroida, mutta se voi myös pelottaa tai kauhistuttaa. Kun lasten kanssa yhdessä tehdään ja koetaan taidetta, on hyvä muistaa, että lapset tutkivat ja katsovat motivoituneena asioita, jotka liittyvät heidän omiin kokemuksiinsa ja elämäänsä. Yhdessä pysähtyminen kuvan pariin on ennalta kirjoittamatonta ja jännittävää. (Marjamäki ym. 2015, 25–26.)

Luovan ja taiteeseen liittyvän toiminnallisen menetelmän käyttö tunne- ja kaveritaitoja harjoiteltaessa varhaiskasvatuksen ympäristössä koemme saamamme palautteen ja havaintojen perusteella lapsille pääosin mieluisana menetelmänä. Osaa lapsista kuvien värittäminen ja kuvista keskusteleminen ei jaksanut kiinnostaa kauaa. Kuitenkin suurin osa molempien ryhmien lapsista osallistui innolla tuokion toiminnalliseen osuuteen ja lisäksi tunteiden ja kaveritaitojen sanoittaminen ja niistä keskusteleminen onnistui hyvin toiminnan aikana.

Leikki-teeman tuokioon sisällytimme tunnekorttituokion ja tunnepatsaat-leikin. Tunnekorttituokiossa tunteista keskusteleminen ja tunteiden näytteleminen onnistui lapsilta pääosin hyvin. Osin kuitenkin havaittiin, että lapset eivät välttämättä jaksaneet keskittyä tuokion aikana tunteisiin, vaan he keskittyivät mieluummin esimerkiksi korttien kuviin tai väreihin. Tunnepatsaat-leikin havaittiin olevan lapsista mieluisaa toimintaa jokaisen ryhmän kohdalla. Etenkin leikkiin valittu rauhallinen musiikki auttoi lapsia keskittymään rauhalliseen tekemiseen ja keskittymiseen. Patsaiden esittäminen oli myös nähtävästi lapsista hauskaa.

Leikki-teeman toiminnallisen menetelmän käyttö tunne- ja kaveritaitoja harjoiteltaessa varhaiskasvatuksen ympäristössä koemme saamamme palautteen ja havaintojen perusteella lapsille mieluisana menetelmänä. Toiminnalliseen osuuteen osallistuminen oli ryhmässä vaihtelevaa – Tunnepatsas-leikki vaikutti havaintojen

perusteella olevan lapsille mieluisampi, kuin tunnekortti-tuokio. Tunteiden ja tunnetilojen oppimiseen ja harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa näemme toiminnallisen osuuden toimivana. Vieraskielisten lasten osallisuudesta havaittiin, että toiminta itsessään vaikutti olevan lapsille mieleistä. Kuitenkin toiminnan pääpainotus tunne- ja kaveritaitojen harjoittamisessa jäi vieraskielisten lasten kohdalla vaillinaiseksi. Suurimpana haasteena olivat kielelliset haasteet ja toiminnan kulun ymmärtäminen ja sisäistäminen.

Satutuokiossa luimme lapsille ennalta valitsemamme sadun, joka käsitteli erilaisia tilanteita liittyen tunne- ja kaveritaitoihin. Mukaan otimme myös satuun liittyvän pehmolelun tukemaan tarinan kulkua. Havaittiin, että lapset keskustelivat vaihtelevasti mielellään sadun tapahtumista ja osasivat myös samaistua niihin. Molemmilla tuokioissa kuitenkin esiintyi myös keskittymisen puutetta sadun kuuntelemiseen ja haluttomuutta keskusteluun sadun tapahtumista. Myös satutuokioissa lasten huomio keskittyi vaihdellen muihin asioihin, kuten sadussa esiintyvään hahmoon, joka oli monelle jo entuudestaan tuttu, tai muihin asioihin sadun ulkopuolelta. Vieraskielisten lasten huomio oli pääsääntöisesti mukana olevassa pehmolelussa, ja kielellisten haasteiden vuoksi vieraskielisten lasten oli vaikeaa ymmärtää tarinan sisältöä.

Tunteiden ja kaveritaitojen harjoittamisen sadun kautta varhaiskasvatuksessa koemme havaintojemme ja saamamme palautteen perusteella pääosin toimivaksi menetelmäksi. Sadun valinta lapsiryhmän mielenkiinnonkohteiden mukaan vaikuttaa menetelmän mielekkyyteen huomattavasti. Tuokion aikana mielenkiinnolla mukana olivat ne lapset, jotka pitivät sadun hahmoista jo ennestään. Huonommin taas jaksoivat keskittyä ne lapset, jotka eivät olleet kiinnostuneita sadun hahmoista. Menetelmässä pääpainotus pysyi hyvin tunne- ja kaveritaitojen ympärillä ja on siltä osin oivallinen tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksen ympäristössä. Tämän tuokion kohdalla havaitsimme kuitenkin jälkikäteen eniten kehitettävää omassa toiminnassamme, joka saattaa vaikuttaa menetelmän toimivuuteen ja mielekkyyteen myös lasten näkökulmasta.

Satutuokiot toteuttaisimme jatkossa mieluummin pienryhmissä, jolloin lasten keskittyminen satuun voisi onnistua paremmin ja keskusteluun osallistuminen olisi yksittäisen lapsen kohdalla helpompaa. Keskittymisen kannalta on tärkeää, että lapsen viireystila ja ympäristö olisi mahdollisimman rauhallinen satutuokion aikana. Havaintojemme perusteella pienryhmätoiminnan hyödyntäminen olisi tämän menetelmän kohdalla tärkeää.

Neljännän tuokion teemana oli liikunta ja liike. Tätä tuokiota muokkasimme alkuperäisestä suunnitelmastamme sen jälkeen, kun olimme tavanneet lapset jo muutamana kerran aikaisempien tuokioiden johdosta. Idea muutoksesta lähti lapsiryhmien mielenkiinnonkohteet huomioon ottaen. Aikaisempi tuokion osa olisi myöskin liittynyt jumppaamiseen, mutta uskoimme että muutoksiemme myötä lasten osallistuminen olisi tuokioon mieluisempaa.

Tuokion aloitimme lasten omilla voimakorteilla, joissa tunteisiin tutustuttiin kehon ja liikkeen kautta. Tuokion toteutus onnistui ryhmien välillä vaihtelevasti. Havaitimme, että osalle lapsista tunteiden näyttäminen ja eläytyminen liikkeen kautta ei ollut mieluista tai luontevaa. Tämän huomattuamme sanoitimme lapsille, että toiminnalliseen osuuteen ei ole pakko osallistua, mikäli ei itse halua. Lapset, jotka eivät halunneet osallistua toiminnalliseen osuuteen jäivät seuraamaan tuokion kulkua sivusta. Osa tuokioon osallistuvista lapsista osallistuivat innoissaan voimakorttien tunteiden ilmaisemiseen ja rohkaisivat samalla myös muita lapsia osallistumaan tuokion toimintaan. Voimakortit herättivät osassa ryhmiä myös keskustelua tunteiden ympärillä.

Eläinjumppa havaittiin kaikkien ryhmien kohdalla erittäin mieluisaksi. Jumpassa eläydyttiin liikkeen ja tunteiden kautta erilaisiin eläimiin. Lapset ottivat innokkaasti mallia aikuisesta, mutta eläytyivät myös omilla tavoillaan jumpassa esiintyviin eläimiin. Havaittiin, että liikkeen tekeminen oli lapsista hauskaa, mutta sen ohella myös liikkeeseen yhdistettyyn tunteeseen eläydyttiin keskittyneesti. Näin ollen tunteiden harjoittaminen toiminnan kautta oli tuokiossa onnistunutta.

Liikuntaan ja liikkeeseen liittyvän toiminnallisen menetelmän käyttö tunne- ja kaveritaitoja harjoiteltaessa varhaiskasvatuksen ympäristössä koemme saamamme palautteen ja tekemiemme havaintojen perusteella lapsille mieluisena menetelmänä. Aroille ja ujoille lapsille osallistuminen oli kuitenkin selvästi haastavampaa kuin muille. Etenkin jumppatuokio nousi lasten näkökulmasta suosituksi toiminnaksi. Lisäksi tunteiden harjoittelu ja huomioiminen oli toimivaa tuokioiden aikana. Voimakortteihin liittyvä tuokio herätti lapsissa keskustelua tunteiden äärellä, kun taas jumppatuokio keskittyi tunteiden näyttämiseen ja tunteisiin eläytymiseen. Havaintojemme perusteella jumppatuokio nousi suosituimmaksi menetelmäksi lasten näkökulmasta kaikista pitämistämme tuokioista. Myös tässä tuokiossa havaitsimme vieraskielisten lasten osallisuudesta samoja piirteitä, kuin luovan toteutuksen tuokiossa. Tunne- ja kaveritaitojen harjoittaminen jäi toiminnan varjoon, sillä tuokion sisällön ymmärtäminen oli vieraskielisille lapsille haastavaa. Mikäli tuokio olisi pystytty järjestämään vieraskielisten lasten omalla äidinkielellä, olisi lasten ollut helpompi ymmärtää tuokioiden sisältö.

Tekemässämme SWOT-analysissä opinnäytetyön toiminnallisen osuuden vahvuuksiksi määrittelimme lasten osallisuuden edistämisen sekä vaihtelevan toiminnan tuomisen varhaiskasvatukseen. Nämä toteutuivat. Tuokioiden aikana lapset otettiin huomioon, heitä kuunneltiin ja tuokioissa edettiin lasten tahtiin. Ulkopuolisten järjestämät tuokiot toivat vaihtelua varhaiskasvatuksen arkeen. Opinnäytetyön toiminnallinen osio toi mukanaan hyvän ja aktiivisen kontaktin työelämään varhaiskasvatuksen kentällä. Mahdollisuuksiksi SWOT-analysissä määrittelimme teorian viemisen käytäntöön ja tämän kautta toiminnan kehittämisen. Tuokiot suunniteltiin teorian pohjalta. Mahdollisina heikkouksina näimme aikatauluihin, sekä tulkkaukseen liittyvät haasteet. Lisäksi puutteellinen tieto lapsista ja heidän tämänhetkisistä taidoistaan hankaloitti tuokioiden suunnittelua etukäteen. Vieraskielisten lasten kanssa emme pystyneet keskustelemaan samalla tavalla kuin suomenkielisten lasten kanssa. Aikataullisia haasteita ei ollut, sillä tuokiot saatiin järjestettyä sovittuina päivinä. Mahdollisina uhkina näimme käytössä olevan ajan riittämättömyyden, jolloin suunnitelmamme eivät olisi konkretisoituneet

käytännössä. Käytössämme ollut aika kuitenkin riitti ja saimme suunnitelmamme toteutettua käytännössä. Mahdollisena uhkana näimme myös kohderyhmän tyytymättömyyden toimintaamme, mutta tämä uhka ei saatujen kommenttien ja palautteiden perusteella toteutunut.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tunne- ja kaveritaitojen harjoittaminen Metsäkallion päiväkodissa erilaisten toiminnallisten menetelmien kautta. Tavoitteena oli tarkastella eri menetelmien toimivuutta tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa, sekä havainnoida niiden mielekkyyttä lasten näkökulmasta. Tuokioissa esiintyivät neljä eri teemaa, joiden kautta tunne- ja kaveritaitoihin paneuduttiin. Tuokiot toteutettiin kahdelle eri ryhmälle, joissa oli 3–5-vuotiaita lapsia. Havaitsimme kaikkien menetelmien olevan toimivia tunne- ja kaveritaitojen harjoittamiseen varhaiskasvatuksessa. Havaitsimme osallistumisen olevan lapsille mielekkäämpää, kun mukana oli myös toimintaa käsiteltävään aiheeseen liittyen, lisäksi keskustelu tunne- ja kaveritaidoista oli lapsille luontevampaa toiminnan ohella. Menetelmien mielekkyteen lasten näkökulmasta vaikuttavat vahvasti lasten omat mielenkiinnonkohteet. Toiminnan teemoista liikunnallisuus innosti lapsia menetelmänä eniten.

12 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme oli monivaiheinen. Alun haastavien hetkien ja aiheen valintavaikeuksien jälkeen prosessi selkeytyi ja antoi paljon onnistumisen kokemuksia. Onnistuimme lopulta valitsemaan aiheen, jonka ympärillä teoriaan tutustuminen ja tiedon hankkiminen ja sisäistäminen oli antoisaa ja mieluista. Aiheen rajaaminen toi meille haastetta, koska valitsemaamme aihetta olisi ollut kiinnostavaa tarkastella monista eri näkökulmista. Haastavat hetket voimme jälkepäin nähdä ongelmanratkaisutaitoja kehittävinä.

Koemme, että opinnäytetyöprosessi vahvisti myös osaltaan sosiaalialalla tarvittavaa osaamista. Sosionomin AMK- tutkinnon kompetensseista opinnäytetyön tekeminen vahvisti kohdallamme sosiaalialan eettistä osaamista, asiakastyön osaamista, tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista, sekä kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. (Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit 2023.)

Toiminnallisen opinnäytetyön prosessiin kuului monia vaiheita. Aiheen ja yhteistyökumppanin löytäminen, aiheen rajaaminen yhteistyökumppanin toiveiden mukaan, teoriaan ja lähdekirjallisuuteen perehtyminen, tutkimusluvan hankkiminen sekä tuokioiden suunnittelu ja toteutus. Opinnäytetyön painottuessa toiminnallisuuteen, tuli siitä mielestämme monipuolisempi ja sitä kautta mielenkiintoisempi toteuttaa.

Lähtiessämme pitämään tuokioita, olimme tuntemattomia aikuisia ryhmien lapsille. Jäimme pohtimaan olisiko lasten osallisuus toimintaan poikennut paljonkin siitä, mikäli tuokioita olisi ohjannut lapsille jo ennestään tuttu aikuinen. Olisi mielenkiintoista selvittää jatkotutkimuksen avulla, että miten lapsille entuudestaan vieraan aikuisen järjestämä toiminta vaikuttaa lasten osallisuuteen ja käytökseen toiminnan aikana. Tutun aikuisen seurassa lapsen on todennäköisesti helpompi näyttää todellisia tunteitaan ja halukkuutta osallistua toimintaan totuudenmukaisemmin ja rohkeammin.

Yllätyimme siitä, miten rohkeasti lapset olivat valmiita keskustelemaan tunteista ja kaveritaidoista heille tuntemattoman aikuisen kanssa. Uskomme, että lapsille on vieläkin helpompaa sanoittaa tunteitaan ja keskustella tunteista ja kaveritaidoista tutun ja turvallisen aikuisen kanssa. Lapsen persoona, rohkeus ja avoimuus varmasti vaikuttavat myös osaltaan halukkuuteen osallistua kuhunkin toimintaan. Myös lapsen omat mielenkiinnon kohteet vaikuttavat tekemisen mielekkyyteen. Tutulle lapsiryhmälle kannattaakin suunnitella sellaista toimintaa, joka tukee juuri sen lapsiryhmän omia mielenkiinnon kohteita.

Varhaiskasvatuksessa kasvatusvastuullisen on kyettävä muuntelemaan omaa toimintatapaansa erilaisten lasten kanssa. Se on mahdollista, kun lapsen ja aikuisen välille muodostuu tunneside. Prosessin aikana aikuinen oppii tuntemaan jokaisen lapsen omana itsenään ja oppii toimivaan yhteistyöhön lapsen kanssa. (Isokorpi 2004, 130.)

Haastavaksi koimme palautteen kysymisen lapsilta. Monesti kaverin mielipide, tai muut asiat saattavat vaikuttaa lapsen antamaan palautteeseen. Mielestämme havainnointi lasten innokkuudesta osallistua eri menetelmiin ja tekemisen seuraaminen tuokioiden aikana antoi hyvän näkökulman sille, mikä menetelmä lapsille oli mieluinen. Palautteen kysymistä olisi voinut kehittää esimerkiksi niin, että lapsiryhmälle tuttu aikuinen olisi kerännyt tuokiosta palautteen hyväksi näkemällään tavalla, kuten suullisesti tai kuvaa näyttämällä. Palautteen antaminen tutulle aikuiselle olisi voinut olla lapsille helpompaa ja totuudenmukaisempaa.

Lasten välillä saattaa olla eroavaisuuksia siinä, kuinka paljon he haluavat olla tutkijalle tai aikuiselle mieliksi. Jotkut lapset saattavat ennakoida ja pohtia millainen käytös olisi toivottua ja minkälaiset odotukset aikuisella on. On hyvä muistaa, että lapset saattavat tulkita monin eri tavoin, mitä tutkimustilanteessa tutkija hänelle kertoo. (Ruoppila ym. 1999, 39.)

Havaitsimme kaikissa tuokioissamme vieraskielisillä lapsilla haasteita toiminnan ja sisällön ymmärtämisessä. Jäimmekin pohtimaan sitä, voidaanko vieraskielisten

tunne- ja kaveritaitoja tukea varhaiskasvatuksessa riittävästi. Vaikka tunne- ja kaveritaitoja harjoitellaan päiväkodin arjessa päivittäin, kuten esimerkiksi ristiriitatilanteissa, koemme että pedagogisesti suunnitellut tuokiot ovat tarpeellisia lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista selvittää, millä menetelmillä vieraskielisten lasten tunne- ja kaveritaitoja voitaisiin tukea paremmin varhaiskasvatuksen ympäristössä.

Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnitimme huomiota siihen, että tunne- ja kaveritaitojen harjoitteluun varhaiskasvatuksessa löytyy materiaalia runsaasti. Materiaali käsittää esimerkiksi erilaisia menetelmiä ja lähestymistapoja tunne- ja kaveritaitoihin. Mahdollisena jatkotutkimusaiheena olisi tutkia, miten ja millä menetelmillä tunne- ja kaveritaitokasvatusta toteutetaan eri päiväkodeissa.

Tuokioiden pitäminen ja erilaisiin tunne- ja kaveritaitokasvatuksen materiaaliin tutustuminen herätti pohtimaan myös sitä, miten tärkeää lapsen on tiedostaa erilaisten tunteiden – myös kielteisinä koettujen tunteiden olevan täysin normaaleja ja sallittuja. Erilaisten tunteiden läpi käyminen ja tunteminen on inhimillistä ja osa meidän jokaisen elämää. Tunteiden tukahduttaminen ja kieltäminen ei ole tarpeen, sillä niiden kohtaaminen ja käsitteleminen ovat osa tunnetaitojen harjoittelua. Lapsi toimii omien taitojensa mukaisesti ja on tärkeää, että hän saa tukea aikuiselta vuorovaikutustaitojen ja tunteiden säätelyn harjoitteluun. Olisi mielenkiintoista tarkastella syvemmin jatkotutkimuksen avulla, että otetaanko myös kielteisinä koettujen tunteiden inhimillisyys riittävästi huomioon niin tunne- ja kaveritaitoharjoituksissa kuin varhaiskasvatuksen arjessakin.

LÄHTEET

CASEL. (nd). What Is the CASEL Framework? Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. Viitattu 3.6.2023 <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/#social-emotional-learning>

Fraser, T. & Banks, A. 2004. The Complete Guide to Colour. The ultimate book for the colour conscious. East Sussex: Ilex.

Furman, B. 2003. Muksuoppi – Ratkaisun avaimet lasten ongelmiin. Tammi.

Goleman, D. 1999. Tunneäly työelämässä. Otava.

Goleman, D. 1995. Känsians intelligens. WSOY.

Hakkarainen, A. 2012. Lasten vertaissuhteet ja niiden tukeminen päiväkodissa – kohteena lapset, joilla on itsesäätelyn pulmia. Varhaiskasvatustieteen pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.7.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38381/URN:NBN:fi:ju-201208252248.pdf?sequence=4>

Holvi, 2023. SWOT-analyysi. Viitattu 5.1.2023. <https://www.holvi.com/fi/holvipedia/swot-analyysi/>

Joki-Erkkilä, P. & Jussilainen, S. 2019. Tunnetaidot on se kaiken a ja o, mitä lasten kanssa pitäis käydä läpi – Opettajien käsityksiä toimivasta tunnekasvatuksesta ja sen merkityksestä. Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63677/Joki-Erkkil%c3%a4%20%26%20Jussilainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kanerva, M. 2022. Tunnekasvatus alkuopetuksessa erityis- ja luokanopettajien kuvaamana. Erityispedagogiikan pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.6.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/81539/URN:NBN:fi:ju-202206073152.pdf?sequence=1>

Katajamäki, F. & Nieppola, K. 2020. Kaikkihan lähtee sen tunnekasvattajan omista tunnetaidoista- tunnekasvatuksen asiantuntijoiden käyttöteorioita. Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.6.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/69336/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-202006013593.pdf?sequence=1>

Karlsson, L. 2014. Sadutus – Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen. L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY.

Kohonen, I. Kuula-Luumi, A. & Spoof, S-K. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Koivula, M. Siippainen, A. Eerola-Pennanen, P. 2022. Valloittava varhaiskasvatus. Vastapaino Oy.

Kujala, E. Ruoppila, I. Karila, K. Kinos, J. Niiranen, P. Ojala, M. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Atena kustannus.

L 13.7.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Finlex. Viitattu 15.6.2023 [Varhaiskasvatuslaki 540/2018 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](#)

Laaksonen, V. 2022. Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. PS-kustannus.

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja – Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

Lastenhoitoalan ammattilaiset. 2023. Eettiset periaatteet. Viitattu 7.7.2023. <https://slal.fi/eettiset-periaatteet/>

Leikkipankki. 2023. Jähmettyneet tunteet. Viitattu 14.4.2023. <https://www.leikkipankki.fi/Leikit/Tiedot/475>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2021. Lapsen tunteiden säätelyssä auttaminen. Viitattu 3.5.2023 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/lapsen-tunteiden-saatelyssa-uttaminen/>

Martinez-Abarca, T. & Nurmi, R. 2015. Loikaten leikkiin – rohkeasti rooliin!. Lasten keskus.

Metsäkallion päiväkoti. Vaasan kaupunki. 2023. Viitattu 5.6.2023. <https://www.vaasa.fi/asu-ja-ela/varhaiskasvatus-ja-koulut/varhaiskasvatus/paivakodit/bole-kotiranta-metsakallio/metsakallion-paivakoti>

Mieli Ry. 2022. Tunnekortit Varhaiskasvatukseen. 31.10.2022 <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/>

Neitola, M. Aerila, J. Kauppinen, M. 2020. Rinnalla – Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa. https://sites.utu.fi/rinnalla/wp-content/uploads/sites/56/2021/01/rinnalla_e-kirja.pdf

Neitola, M. (2020) Sosiaalisemotionaaliset taidot. Rinnalla hanke. Viitattu 26.7.2023.

<https://sites.utu.fi/rinnalla/sisaltoalueet-ja-asiantuntijat/sosiaaliemotionaaliset-aidot/>

Saarijärvi, S. & Taipale, A. 2013. Tunteet haltuun- tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen. PS-kustannus.

Saarijärvi, H. & Taipale, A. 2013. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Sanoma Pro Oy.

Sandberg, E. 2023. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-kustannus.

Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. 2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Surakka, A-K. 2013. Lasten tunnetaidot päiväkodissa. 5-vuotiaat ja Tunnemuksu-ohjelma. Varhaiskasvatustieteen pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.7.2023.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42670/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201312162809.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tukiliitto. 2017. MAHTI-tunnekortit. Viitattu 14.4.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/mahti-projekti/mahti-tunnekortit/>

Opetushallitus. 2023. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 14.4.2023 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetushallitus. 2023. Tunteesta tunteeseen- ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. Viitattu 5.6.2023. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

Opetushallitus. 2021. Varhaiskasvatus. Viitattu 14.4.2023

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>

Opetushallitus. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 5.6.2023. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Pöyhönen, V. & Livingston, L. 2019. Tunneälykäs lapsi: näin kehität lapsen tunteiden säätelytaitoja. Docendo.

Vaasan kaupunki. 2023. Varhaiskasvatus. Viitattu 5.6.2023. <https://www.vaasa.fi/asu-ja-ela/varhaiskasvatus-ja-koulut/varhaiskasvatus/>

Vaasan kaupunki. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 ja Vaasan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 1.6.2023.

<https://www.vaasa.fi/uploads/2023/05/9ef96bbd-varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022.pdf>

LIITTEET

LIITE 1

Esittelykirje ja suostumuslomake huoltajille

TUNNE- JA KAVERITAITO TUOKIOT

Hei,

olemme sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Metsäkallion päiväkodin kanssa. Toteutamme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä ja työmme aiheena on tunne- ja kaveritaitokasvatus varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksenamme on järjestää Metsäkallion päiväkodissa tunne- ja kaveritaitotuokioita, joiden teemoina ovat liikunta, luova toteutus, leikki ja satu.

Tuokiot pidetään x-ryhmässä helmi- ja maaliskuun 2023 aikana. Jokainen ryhmä osallistuu neljään tuokioon, joissa käsitellään muun muassa tunteiden tunnistamista. Tuokioiden tarkoituksena ei ole arvioida yksittäistä lasta vaan yleisesti menetelmien toimivuutta lapsiryhmässä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta toiminnan aikana.

Tuokioista teemme itsearviointin sekä pyydämme osallistuneilta lapsilta suullisen palautteen. Kasvattajilta pyydämme palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti. Nauhoitamme tuokiot sekä lapsilta saamamme palautteen. Nauhoitukset ovat ainoastaan havainnointia ja tutkimusaineiston tulkintaa varten ja ne tuhotaan tutkimuksen päätyttyä. Lasten anonymiteetti säilyy siten, että kenenkään nimiä ei mainita kommentteja käytettäessä.

Lapsemme _____

saa _____

ei saa _____

osallistua tunne- ja kaveritaitokasvatus tuokioihin varhaiskasvatuksessa ja hänen kommenttejaan saa nauhoittaa tutkimusaineiston tulkintaa varten.

Huoltajan allekirjoitus _____

Mahdolliset kysymykset voitte lähettää sähköpostilla allekirjoittaneille.
(e2001140@edu.vamk.fi, e2001147@edu.vamk.fi)

Yhteistyöterveisin,

Hanna-Mari Alkio & Mira Hakola, Vaasan ammattikorkeakoulu

LIITE 2

Tiedote kasvatusvastuullisille

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta. Tulemme järjestämään päiväkodissanne neljälle eri lapsiryhmälle neljä erilaista tunne- ja kaveritaitotuokiota helmi-maaliskuun aikana. Keräämme tuokioista palautetta ja kommentteja lapsilta, mutta haluaisimme tietää myös kasvatusvastuullisten mielipiteitä, ajatuksia ja näkökulmia tuokioista. Ohessa kysymyksiä kasvattajille, joihin voit tutustua jo ennen tuokioiden järjestämistä.

Kiitos jo etukäteen!

Yhteistyöterveisin, Hanna-Mari Alkio & Mira Hakola

LIITE 3

Kysymykset kasvatusvastuullisille

Kysymykset tuokioihin osallistuville kasvatusvastuullisille pohdittavaksi

1. Millaiset menetelmät ovat mielestäsi toimivimpia lasten tunne- ja kaveritaitokasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa?
2. Miten lapset mielestäsi osallistuivat toimintaan tuokioiden aikana?
3. Miten arjessanne toteutuu tunne- ja kaveritaitokasvatus? Onko tämä mielestäsi riittävä?
4. Mitä kehitettävää mielestäsi järjestämistämme tuokioista löytyy?